

Yeşil Zihinler, Gri Dünyalar: İklim Değişikliği Temsillerinin Sosyo-Bilişsel Analizi

Mehmet Karasu¹, Kumsal Altürk², Zeynep Polat³

Öz

Bu araştırmada, iklim değişikliğinin olumsuz etkilerini azaltmak amacıyla çevre dostu davranışlar sergileyen ve sergilemeyen insanların sosyal ve bilişsel süreçleri Sosyal Temsiller Teorisi perspektifiyle incelenmiştir. İç içe karma araştırma modelinin kullanıldığı çalışmaya, kolay örnekleme yoluyla 384 üniversite öğrencisi (Kadın = 231, Erkek = 153) katılmıştır. Veriler, çeşitli istatistiksel analizlere, prototip analizine ve içerik analizine tabi tutulmuştur. Sonuçlar, katılımcıların iklimsel koşulların değiştiğini fark ettiklerini, iklim değişikliğini yetkin bir şekilde bilmeyen birine tarif edebileceklerini, bu konuda ortalamanın üzerinde bilgi sahibi olduklarını düşündüklerini ve iklim değişikliğiyle ilgili güncel gelişmeleri dikkatle takip ettiklerini göstermektedir. Ayrıca, katılımcılar iklim değişikliği ile ilgili haberlere sıklıkla internet ve televizyon aracılığıyla ulaştıklarını belirtmektedirler. Ancak, çoğu katılımcının iklim değişikliğiyle ilgili bilimsel, felsefi veya sanatsal etkinliklere katılmadıkları ve iklim dostu bir yaşam tarzına geçmedikleri görülmektedir. Prototip analizi ve içerik analizi sonuçlarına göre, çevre dostu davranış sergileyenler ile sergilemeyenlerin iklim değişikliğine ilişkin sosyal temsilleri ve bu konudaki duyguları arasında önemli ölçüde benzerlikler görülmektedir. Her iki grup iklim değişikliğini, bu değişikliğin etkileri (örn., kuraklık, mevsim değişikliği, hastalıklar) ve nedenleri (örn., fosil yakıtlar, sanayileşme, bilinçsizlik) aracılığıyla temsil etmektedir. Bu konudaki çözüm önerilerine ise değinmemektedirler. Ayrıca her iki grup iklim değişikliğinin antropojenik nedenlerini (örn., çevre kirliliği, hava kirliliği, kirlilik) ve iklim değişikliğinin aslında doğrudan gözlenemeyen nedenlerini (örn., sera gazları, karbondioksit, ozon tabakasının delinmesi) vurgulamaktadır. İklim değişikliğinin katılımcılarda uyandırdığı duygular incelendiğinde; çevre dostu davranış sergilediğini bildiren katılımcılar için en sık ifade edilen duygular, kötü, üzüntü, korku, endişe ve kaygı iken; çevre dostu davranış sergilemediğini bildiren katılımcılar en sık kötü, korku, üzüntü, kaygı, endişe duygularını ifade etmişlerdir. Bu sonuçlar, sosyal temsiller literatürü çerçevesinde sosyo-bilişsel düzeyde tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Bilişsel Polifazi, Çevre Dostu Davranışlar, İklim Değişikliği, Karma Desen, Sosyal Temsiller

Green Minds, Gray Worlds: A Socio-Cognitive Analysis of Representations of Climate Change

Abstract

This study examines the social and cognitive processes of people who do and do not engage in pro-environmental behaviors to reduce the negative effects of climate change from the perspective of Social

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Psikoloji Bölümü, Edebiyat Fakültesi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Van

İlgili yazar e-posta/Corresponding author e-mail: karasumehmet@yyu.edu.tr ORCID No: 0000-0002-6620-2807

² Lisans Öğrencisi, Psikoloji Bölümü, Edebiyat Fakültesi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Van

e-posta / e-mail: alturkumsal@gmail.com ORCID No: 0009-0008-0008-9507

³ Lisans Öğrencisi, Psikoloji Bölümü, Edebiyat Fakültesi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Van

e-posta / e-mail: zeynepolat@gmail.com ORCID No: 0009-0000-7320-9057

Bu makaleye atıf yapmak için / To cite this article

Karasu, M., Altürk, K., ve Polat, Z., (2025). Yeşil Zihinler, Gri Dünyalar: İklim Değişikliği Temsillerinin Sosyo-Bilişsel Analizi. *Afet ve Risk Dergisi*, 8(1), 231-254.

Representations Theory. The study employed a nested mixed research model, and 384 university students participated through convenience sampling. The data collected was subjected to several forms of analysis. These included statistical analysis, prototype analysis, and content analysis. The results show that the participants are aware that climate conditions have changed, that they can competently describe climate change to someone who does not know, that they consider themselves to have above-average knowledge on the subject, and that they follow current developments related to climate change closely. In addition, participants indicated that they frequently access news about climate change through the Internet and television. However, it is observed that most of the participants do not participate in scientific, philosophical, or artistic activities related to climate change and do not adopt a climate-friendly lifestyle. According to the results of prototype analysis and content analysis, there are significant similarities between the social representations of climate change and the feelings of those who engage in, as well as those who do not engage in, pro-environmental behavior. Both groups represent climate change through its impacts (e.g. drought, seasonal changes, diseases) and its causes (e.g. fossil fuels, industrialization, lack of awareness). They do not mention the solution proposals on this issue. In addition, both groups express anthropogenic causes of climate change (e.g., environmental pollution, air pollution, pollution) and causes of climate change that cannot actually be directly observed (e.g., greenhouse gases, carbon dioxide, ozone depletion). When the emotions aroused by climate change were examined; the most frequently expressed emotions for the participants who reported that they exhibited pro-environmental behavior were bad, sadness, fear, anxiety and worry, while the participants who reported that they did not exhibit pro-environmental behavior most frequently expressed bad, fear, sadness, anxiety and worry. s. These findings are discussed at the socio-cognitive level within the literature on social representations.

Keywords: Climate Change, Cognitive Polyphasia, Mixed Design, Pro-Environmental Behavior, Social Representations

1. GİRİŞ

İklim değişikliği, Sanayi Devrimi'nden bu yana fosil yakıtların yoğun kullanımı, insan kaynaklı karbon salınımı ve diğer sera gazlarının atmosferde birikmesiyle ortaya çıkan, dünya genelindeki sıcaklık artışı ve buna bağlı çevresel değişimleri ifade etmektedir (Forster vd., 2024; IPCC, 2023). Bu süreç, yalnızca sıcaklık artışı değil, aynı zamanda deniz seviyelerinin yükselmesi, aşırı hava olaylarının sıklık ve şiddetinin artması, ekosistemlerin bozulması ve biyolojik çeşitliliğin azalması gibi geniş kapsamlı etkileri de içermektedir (Seneviratne vd., 2021; Smale vd., 2019). İklim değişikliği, sadece çevresel değil, aynı zamanda sosyal, ekonomik ve politik boyutları olan küresel bir krizdir (Cattaneo vd., 2019; Pörtner vd., 2022). Bu bağlamda, insan davranışları ve psikolojik süreçlerin iklim değişikliğinin nedenleri ve sonuçları üzerindeki etkilerini anlamak, bu krize yönelik etkili çözümler geliştirmek açısından kritik öneme sahiptir. Ancak iklim değişikliği, doğrudan gözlemlenmesi zor, belirsiz sonuçlara ve zayıf fiziksel sinyallere sahip karmaşık bir süreçtir. (Milfont, 2010). Bu süreç nispeten yavaş ve birikimli olduğundan (Doyle, 2007; Weber, 2006), insanlar genellikle iklim değişikliğini aşırı doğa olayları (deniz seviyesinin yükselmesi, seller, kuraklıklar ve toprak kaymaları gibi) ile deneyimlemektedir. Dahası insanlar iklim değişikliği ile, çoğu Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli (Intergovernmental Panel on Climate Change, IPCC) gibi teknik organizasyonlar tarafından hazırlanan değerlendirme raporlarına dayanan (Milfont, 2010) ve iletişim araçları aracılığıyla gündelik dolaşıma sokulan bilgilerle haberdar olmaktadır.

İklim değişikliği ile dünya kamuoyunun tanışması daha çok bilim dünyasının uzun süredir yaptığı ısrarlı uyarılar sayesinde olmuştur (IPCC, 2013). Toplumdaki insanların bu “teknik ve bilimsel” konuyu anlayıp yorumlamaları bilim insanlarının kine, doğası gereği, benzememektedir (Moscovici, 1984; 1988). Bu sebeple aslında uzman olmayan insanlar her ne kadar bu konuya yeterince hâkim ya da ilgili olsalar bile, iklim değişikliğinin teknik ve bilimsel yanlarından dolayı sorumluluk hissine kapılmayabilirler ve asıl sorumluluk alması gerekenlerin bilim insanları olması gerektiğini düşünebilirler. Üstelik insanların iklim değişikliğine yönelik ilgisi artma eğilimindedir (UNDP, 2024). Bu artış, yaygın medya kanallarında bu konuya ilişkin içeriklerin daha fazla yer bulmasıyla, çevreyi korumanın önem verilen bir konu olarak çerçevelenmesiyle

ilgili görünmektedir. Dolayısıyla insanların iklim değişikliği ve bu değişikliğin olumsuz etkilerinin azaltılması ile ilgili konulardaki tutum ve davranışları arasında çelişkili bir tablo ortaya çıkabilmektedir. Diğer bir deyişle insanlar iklim değişikliğinin olumsuz etkilerinin nispeten farkında olabilirler ve bu konuda bireysel ya da kolektif harekete geçilmesinin önemini vurgulayabilirler. Hatta bu değişimin olumsuz etkilerini azaltmak için çevre dostu davranışlar sergilediklerini “ifade edebilirler.” Ancak gerçek hayattaki bu konuyla ilgili davranışları, ürün ve hizmet tercihleri insanların “sundukları” tutumlarıyla uyumsuz olabilir. Bu durumun arkasındaki bilişsel, sosyal ve kültürel faktörleri daha iyi anlamak atılacak adımların etkililiğine önemli katkılar sunabilir. İklim dostu olmayan ürün ve hizmet tercihleri, fosil yakıtların kullanımı ve sürdürülemez kaynak tüketimi gibi antropojenik faaliyetler, iklim değişikliğinin başlıca nedenleri olarak tanımlanmaktadır (Dünya Sağlık Örgütü, 2020; IPCC, 2013). İklim değişikliğinin insan kaynaklı etkilerinin azaltılmasında, insanların iklim dostu bir yaşam stiline geçerek çevre dostu davranışlar sergilemesinin ya da sergilememesinin sosyo-bilişsel süreçlerinin anlaşılması son derece önemlidir. Bu çalışmada iklim değişikliğinin olumsuz etkilerini azaltmak için çevre dostu davranışlar sergileyen ya da sergilemeyen insanların düşünce ve davranışları arasındaki farklar sosyal temsiller perspektifi ile incelenmektedir. Sosyal Temsiller Teorisi iklim değişikliği bağlamında aşağıda özetlenmiştir.

1.1. Sosyal Temsiller Teorisi

Toplumda yaşayan insanlar teknik ve bilimsel konuları genellikle uzmanlar gibi anlamak yerine, kendi bağlamlarındaki sağduyu bilgilerini kullanarak anlamlandırmaktadır (Moscovici, 1984). İnsanlar aşına olmadıkları *şeyleri* günlük sağduyu bilgisine dönüştürürken öncelikle bu *şeyleri* etki bırakan terimlerle sınıflandırmaktadır; ardından kavramlar, imgeler ve semboller ile gözle görülebilir hâle getirmektedirler (Moscovici, 1988). Diğer bir deyişle insanlar daha önce yeterince haberdar ve aşına olmadıkları iklim değişikliği gibi teknik ve bilimsel konuları, tanıdık temsillerle anlayıp yorumlamaktadırlar (Moscovici, 1994). Bu durum insanlarca iklim değişikliğinin sosyal ve kültürel bağlamlarında dolaşımda olan bir dizi inanç, metafor ya da simgelerle kavrandığını düşündürmektedir. İnsanların iklim değişikliğine dair paylaştıkları anlamların içerik ve yapısının keşfedilmesi, iklim değişikliğinde mücadelenin önündeki insan faktörüne dayalı engelleri ve fırsatları görebilmek için oldukça önemlidir. Bu bilimsel olgunun uzman olmayan kişiler tarafından nasıl anlaşıldığını keşfetmek iklim değişikliğini yavaşlatmaya ve olumsuz etkileriyle mücadele etmeye yönelik eylemlerin gerçekleştirilmesine rehberlik edebilir.

Sosyal temsiller, insanların dünyayı anlama, yorumlama, iletişim kurma ve davranışlarına yön verme gibi amaçlarla herhangi bir sosyal nesneyle ilgili paylaştıkları anlamlar, semboller, imgeler olarak tarif edilebilir (Moscovici, 1963, 1973). Bu yönüyle sosyal temsiller özneler arasında, gündelik iletişim kanallarında ortaya çıkmakta, sosyal ve kültürel bağlam ile şekillendirilmektedir (Moscovici, 1984). İnsanların riskli durumlara (deprem, iklim değişikliği gibi) ilişkin sosyal temsilleri insanın sosyal ve kültürel bağlamına gömülü, gündelik iletişimlerinde şekillenmektedir (Joffe, 2003). Bu durum insanı sadece bilişsel olarak bilgi işleyen bir canlı olmasının ötesine geçirerek, insanı sembolik ve duygusal yanları olan, anlam inşa eden bir pozisyonda değerlendirmeye almaktır. Ayrıca sosyal temsiller bireyin potansiyel tehlikelerle ya da riskli durumlarla baş edebilmesinin sembolik araçlarıdır (Wagner ve Kronberger, 2001). Sosyal olarak paylaşılan anlamlar, inançlar, imajlar ve semboller aracılığıyla bu baş etme sürecinin sosyo-bilişsel doğasını anlamak olanaklı hâle gelmektedir.

Sosyal Temsiller Teorisi çevresel konuların incelenmesinde yaygın olarak kullanılmaktadır (Batel ve Devine-Wright, 2015; Bauer ve Gaskell, 2008; Callaghan vd., 2012; Castro, 2006). Daha özelden ise iklim değişikliğine dair anlamlar, algılamalar ve değerlendirmelerde Sosyal Temsiller Teorisi’nin benimsendiği birçok çalışma bulunmaktadır (Cabecinhas vd., 2008; Lorenzoni vd., 2006; Olausson, 2011; Smith ve Joffe, 2012). Örneğin küresel ısınma³ temsillerine dair yürütülen

³ Küresel ısınma, insan faaliyetleri sonucunda atmosfere salınan sera gazı emisyonlarının birikimi nedeniyle yeryüzündeki ortalama sıcaklıkların artışı ifade eden bir olgudur. Bu kavram, sıklıkla “iklim değişikliği” terimiyle

bir çalışmada katılımcıların küresel ısınmanın etkilerine daha fazla odaklandıkları; küresel ısınmanın nedenlerine daha az odaklandıkları gözlenmiştir. Küresel ısınmaya yönelik çözümlerin ise ön planda yer almadığı anlaşılmaktadır. Aynı çalışmada insanların küresel ısınmayla ilgili temsillerinin basının küresel ısınmayı tasvir eden imgeleriyle (örn., eriyen kutup buzulları, sular altında kalan manzaralar, kirletici bacalar) paralellikler gösterdiği gözlenmiştir (Smith ve Joffe, 2012). Bu durum küresel ısınmayla ilgili temsillerin gelenekselden dijital platformlara kadar genişleyen yaygın medyada (örn. reklam medyası, yayın medyası, sosyal medya) üretilen içeriklerle yakından ilişkili olduğuna işaret etmektedir.

Bir başka çalışmada “küresel ısınma” ve “iklim değişikliği” terimleri ve bunlarla ilişkili imgeler, çoğu katılımcıda olumsuz duygusal tepkiler uyandırmıştır. Bu çalışmada iklim değişikliğinin kişisel olarak etkileri, nedenleri ve çözümlerinden nadiren bahsedilmiştir; bu da iklim değişikliğinin çalışmadaki çoğu katılımcı için psikolojik olarak uzak olduğunu göstermektedir (Lorenzoni vd., 2006). İklim değişikliğinin Avrupa ve ABD’deki insanlar tarafından nasıl kavramsallaştırıldığına araştırıldığı bir başka çalışmada iklim değişikliği konusunda yaygın bir endişe olmasına karşın, bu konunun insanların günlük yaşamlarındaki diğer konulara kıyasla ikincil öneme sahip olduğu gözlenmiştir (Lorenzoni ve Pidgeon, 2006). Leiserowitz (2006), çalışmasındaki katılımcılarının %61’inin iklim değişikliğinin coğrafi ve psikolojik olarak uzak etkilerini çağrıştırdığı ve iklim değişikliğine ilişkin canlı, somut ve kişisel olarak ilgili, duygu yüklü imgelerden yoksun olduğu sonucuna varmıştır. Diğer bir çalışmada katılımcıların çoğunluğu için iklim değişikliği fiziksel çevre üzerindeki algılanan etkisi bağlamında temsil edilmiştir: “Sıcak,” “kuru,” “deniz seviyesinin yükselmesi,” “kirlilik,” “hava,” “su,” “sıcaklık,” “fırtınalar” ve “buzulların erimesi”. Bunlara ek olarak, “küresel ısınma,” “karbondioksit,” ve “ozon tabakası” gibi somut etkileri daha az tanımlayan; diğer bir anlatımla doğrudan gözlenemeyen unsurlara ilişkin yanıtlar da verilmiştir. Bu ortak referans çerçevesi, insanların iklim değişikliği hakkında bilgi edinirken, tartışırken veya düşünürken genellikle bu fiziksel etkileri temel aldıklarını göstermektedir. (Moloney vd., 2014). İklim değişikliği sosyal temsillerinin şekillenmesinde iklim değişikliği riski algısı, iklim değişikliğine yönelik psikolojik mesafe, çevre dostu davranış niyeti, siyasi bağlam, sosyo-ekonomik düzey ve medya önemli faktörler arasındadır (Chen, 2019; Mambet Doue vd. 2020). Özellikle medya, iklim değişikliği temsillerinde yüksek düzeyde etkili bir araçtır. Örneğin sosyal medya platformları, iklim değişikliği hakkında bilgi edinmede baskın bir kaynak olmaya devam etmektedir (Balarabe ve Hamza, 2020). Ancak medyada iklim değişikliği haberleri ağırlıklı olarak siyaset bağlamında ve uluslararası nitelikleriyle vurgulanmaktadır. Bu odaklanma, haberlerin iklim değişikliği ile ilgili yerel gerçekliklerden uzaklaşmasına neden olarak mekânsal ile sosyal psikolojik mesafe algısını artırma potansiyeli taşımaktadır (Kay ve Gaymard, 2021). Burada ana hatlarıyla özetlenen çalışmalar iklim değişikliği temsillerinin kapsamlı ve farklılaşan bir içerik setine gönderme yaptığını düşündürmektedir.

Üstelik insanların çevreye dair endişeleri her zaman çevre dostu davranışlara dönüşmemektedir (Tam ve Chan, 2018). Psikolojik özellikler (örn., öz-yeterlik, yer duygusu, dışadönüklük) ve davranışlar arasındaki süreçler karmaşıktır (Glassman ve Hadad 2018). Ayrıca bir davranış ortaya çıkaran ölçülebilir faktörleri yeterince bilmek, o davranışın ortaya çıkmasını zorunlu kılmayabilir. Bu durum, davranışın biyolojik unsurlar, psikolojik süreçler (örn., motivasyonlar, bilişler), diğer insanlar, mekânsal ve zamansal özelliklerin (örn., tempo, süre) karmaşık ve karşılıklı etkileşimleriyle şekillenen çok katmanlı bir süreçte sergilenmesiyle ilgilidir (Altman ve Rogoff, 1987; Werner ve ark., 2002). Dolayısıyla iklim değişikliğinin olumsuz etkilerini azaltmak için çevre dostu davranışları sergileyenlerle sergilemeyen insanların iklim değişikliğini nasıl kurguladıklarını ve tanımladıklarını anlamak hayati önem taşımaktadır.

birbiri yerine kullanılabilir. Ancak, günümüzde “iklim değişikliği” terimi daha geniş bir çerçevede, küresel sıcaklık artışının yanı sıra yağış rejimleri, aşırı hava olayları ve diğer iklimsel değişiklikleri kapsayacak şekilde daha yaygın olarak tercih edilmektedir.

Çalışmanın Amacı

Bu araştırmada, Sosyal Temsiller Teorisi perspektifiyle, iklim değişikliğinin olumsuz etkilerini azaltmak için çevre dostu davranışlar sergileyen ve sergilemeyen insanların sosyal ve bilişsel süreçleri ele alınmaktadır. Buna göre araştırmanın temel soruları şöyledir:

1. İnsanların iklim değişikliğine ilişkin algıları ve deneyimleri nasıldır?
2. Çevre dostu davranışlar sergileyen ve sergilemeyen insanların iklim değişikliği temsillerinin içeriği ve yapısı nasıldır?
3. Çevre dostu davranışlar sergileyen ya da sergilemeyen insanların iklim değişikliğine dair duyguları nelerdir?
4. Çevre dostu davranışlarda bulunmayan bireyler, bu davranışları engelleyen faktörleri nasıl tanımlamaktadır?

Bu çalışmanın özgün yanı, iklim değişikliğine yönelik paylaşılan anlamların ulusal düzeyde keşfedilmesine dayanarak, çevre dostu davranışların ortaya çıkışına ilişkin sosyo-bilişsel süreçleri ele almasıdır. Türkiye bağlamında, insanların iklim değişikliğini nasıl kurguladıkları ve anlamlandırdıkları konusundaki bilgi eksikliğini doldurmayı amaçlayan bu çalışma, bireylerin sosyal temsilleri ile davranışsal eğilimleri arasındaki ilişkiyi ortaya koymayı hedeflemektedir. Bu yaklaşımla, iklim değişikliği ile ilgili olarak çoğunlukla niceliksel ve Batı merkezli modellerle sınırlandırılmış olan ulusal literatüre, nitel bir perspektif ve yerel bir bağlam sunulmaktadır.

2. YÖNTEM

2.1. Katılımcılar

Bu çalışmada karma araştırma modeli kullanılmıştır. Çalışmaya kolay örnekleme yoluyla Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi'nde öğrenimlerine devam eden 384 üniversite öğrencisi (*Kadın* = 231, *Erkek* = 153; *Ort_{yaş}* = 21.97, *SS_{yaş}* = 2.392) dâhil edilmiştir.

2.2. Veri Toplama Araçları

Sosyo-Demografik Bilgi Formu: Katılımcıların yaş, cinsiyet ve gelir durumu gibi sosyo-demografik bilgilerinin öğrenilmesi için oluşturulmuş soru formudur.

İklim Değişikliği ve Çevre Dostu Davranışlara İlişkin Bilgi Formu: Formda katılımcıların iklim değişikliği ve çevre dostu davranışlara dair değerlendirmelerinin öğrenilmesi için araştırmacılar tarafından oluşturulmuş sorular yer almaktadır. Sosyal Temsiller Teorisi, bireylerin sosyal çevrelerindeki bilgi ve anlamları kişilerarası etkileşimler ve çeşitli iletişim araçları (örn., medya) aracılığıyla nasıl inşa ettiklerini, paylaştıklarını ve şekillendirdiklerini açıklamayı amaçlamaktadır (Moscovici, 1994). Bu bağlamda, bilgi formunda yer alan sorular da bireylerin bu süreçlerdeki rollerini ve katkılarını anlamayı hedeflemektedir. Katılımcıların günlük yaşantılarında iklim değişikliği ile ilgili gelişmeleri ve tartışmaları takip etme ve bu konuları sosyal çevreleriyle konuşma sıklıkları, 1-7 arasında (1 = Hiç; 7 = Çok fazla) değişen Likert tipi ölçekler ve çeşitli açık ve kapalı uçlu sorular (örn., Size göre iklimsel koşullar [mevsimler, hava olayları gibi] değişiyor mu? İklim değişikliği ile ilgili ne kadar bilgi sahibi olduğunuzu düşünüyorsunuz?) ile ölçülmüştür. Ayrıca formda katılımcıların çevre dostu davranışlara yönelik ilgisi ve pratiklerini anlamak üzere Likert tipli ve açık uçlu sorular (örn., İklim değişikliğinin olumsuz etkilerini azaltmak için ne düzeyde çevre dostu davranışlar sergiliyorsunuz/yaparsınız? İklim değişikliğinin olumsuz etkilerini azaltmak için, eğer yapıyorsanız ne gibi çevre dostu davranışlar sergiliyorsunuz? İklim değişikliğinin olumsuz etkilerini azaltmak için, herhangi bir çevre dostu davranışlar sergilemiyorsanız, sizce bunun nedenleri nelerdir?) yer almaktadır (bkz. Ek 1).

Hiyerarşik Kelime Çağrışım Testi: Araştırmacılar, katılımcıların iklim değişikliği temsillerini ölçmek amacıyla Hiyerarşik Kelime Çağrışım Testi'ni kullanarak bir form geliştirmiştir. Bu test, sosyal temsil çalışmalarında sözel çağrışım görevleri kullanılarak, bir temsil objesine yönelik sosyal temsilin içeriğini belirlemek amacıyla sıklıkla başvurulmuş bir araçtır. Test, katılımcıların belirli sayıda kelime yazmalarına ve bu kelimeleri önem sırasına göre sıralamalarına dayanmaktadır. Böylece, kelimelerin çağrışım sıklığı ve önem sırası göz önünde bulundurularak temsilin yapısal içeriği ortaya konulmaktadır (Dany vd., 2015; Lo Monaco vd., 2017). Bu çalışmada, iklim değişikliği temsillerinin içeriğini ve yapısını incelemek amacıyla katılımcılardan "İklim değişikliği" denilince zihinlerine kendiliğinden gelen ilk beş sözcüğü forma yazmaları istenmiştir. Daha sonra, katılımcılar bu kelimeleri en çok önemliden en az önemliye doğru sıralamışlardır (bkz. Ek 1).

2.3. İşlem

Araştırmanın etik kurul onayı Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi'nden alınmıştır (06.02.2024, No: 20627). Verileri toplamaya başlamadan önce, Onam Formu ile araştırmanın amacı, kapsamı ve katılımcı hakları gibi konular açıklanmıştır. Sırasıyla Sosyo-Demografik Bilgi Formu, Hiyerarşik Kelime Çağrışım Testi ve İklim Değişikliği ve Çevre Dostu Davranışlara İlişkin Bilgi Formu yöneltilerek Çalışma Sonrası Bilgilendirme Formu ile sonlandırılmıştır. Veriler gönüllü katılımcılardan araştırmacılar tarafından toplanmıştır. Uygulamalar ortalama 15 dakika sürmüştür. Katılımcılara 2024 yılı Mart-Mayıs aylarında yüz yüze uygulamalar yapılmıştır.

2.4. Analiz

Sosyo-Demografik Bilgi Formu ve İklim Değişikliği ve Çevre Dostu Davranışlara İlişkin Bilgi Formundan elde edilen yanıtlar betimsel analizler, Pearson korelasyon analizi ve varyans analizleri ile SPSS 22 kullanılarak incelenmiştir. İklim Değişikliği ve Çevre Dostu Davranışlara İlişkin Bilgi Formu'ndaki açık uçlu sorulara verilen yanıtlar, Microsoft Excel programına birebir aktarılmış ve içerik analizi ile incelenmiştir (Bilgin, 2014). İçerik analizi sürecinde kodlama, ilk olarak birinci yazar tarafından gerçekleştirilmiş, ardından diğer iki yazar bağımsız bir şekilde bu kodlamaları gözden geçirmiş ve gerekli görülen düzeltmeler yapılmıştır. Katılımcılardan elde edilen yanıtlar, ifade edilme sıklıkları ve yüzdelik dağılımları dikkate alınarak raporlanmıştır.

Çalışmanın nitel verileri Open Office Calc programında hazırlanmış ve Iramuteq programı ile analiz edilmiştir. Bu kapsamda katılımcıların "iklim değişikliği" kavramına yönelik sosyal temsillerinin içeriği ve yapısını keşfetmek için prototip analizi uygulanmıştır. Bu analiz, hiyerarşik kelime çağrışım testinden elde edilen yanıtların analizinde kullanılmıştır. Prototip analizi sözcüklerin ifade edilme sıklığı ve önem sırasına göre analiz edilmesine olanak tanımaktadır. Bu analizle, sözcüklerin ifade edilme sıklığı ve önem sırasına göre dört bölümden oluşan 2x2'lik bir matris elde edilmektedir: Birinci bölüm yüksek sıklıkta ifade edilen ve yüksek düzeyde önem verilen sözcükleri içermektedir (çekirdek temsiller). İkinci bölüm yüksek sıklıkta ifade edilen ancak düşük önem verilen sözcüklerden oluşmaktadır (birincil çevresel temsiller). Üçüncü bölüm düşük sıklıkta ifade edilen ve düşük önem verilen sözcükleri göstermektedir (ikincil çevresel temsiller). Son bölüm ise düşük sıklıkta ifade edilen ancak yüksek önem verilen sözcükleri içermektedir (zıt elementler)(Dany vd., 2015; Lo Monaco vd., 2017).

3. BULGULAR

3.1. Katılımcıların Demografik Özelliklerine İlişkin Bulgular

Katılımcıların demografik özelliklere göre dağılımlarını gösteren Tablo 1 incelendiğinde, %60.2'sinin kadın olduğu, en fazla katılımcının sırasıyla Edebiyat Fakültesi (%17.3), Eğitim Fakültesi (%13.9), Tıp Fakültesi (%9.2), İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi (%8.6) ve İlahiyat Fakültesi'nden (%5.8) olduğu, %89.8'inin lisans öğrencisi olduğu görülmektedir (bkz. Tablo 1).

Tablo 1. Katılımcıların Demografik Özelliklere Göre Dağılımı

Demografik Özellik	Kategori	Frekans	Yüzde
Cinsiyet	Kadın	231	60.2
	Erkek	153	39.8
Fakülte	Edebiyat Fakültesi	66	17.3
	Eğitim Fakültesi	53	13.9
	Tıp Fakültesi	35	9.2
	İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi	33	8.6
	İlahiyat Fakültesi	22	5.8
	Eczacılık Fakültesi	21	5.5
	Sağlık Bilimleri Fakültesi	21	5.5
	Mimarlık ve Tasarım Fakültesi	20	5.2
	Diğer*	105	29.1
Eğitim Durumu	Lisans	345	89.8
	Ön lisans	33	8.6
	Lisansüstü	6	1.6
Sınıf	Hazırlık Sınıfı	6	1.6
	Birinci Sınıf	91	24.9
	İkinci Sınıf	88	24.1
	Üçüncü Sınıf	82	22.5
	Dördüncü Sınıf	86	23.6
	Beşinci Sınıf	8	2.2
	Altıncı Sınıf	1	.3
	Lisansüstü	3	.8
Gelir Durumu	Asgari ücretten daha az	68	17.8
	17.003 TL-29.999 TL	100	26.2
	30.000 TL-39.999 TL	55	14.4
	40.000 TL-49.999 TL	40	10.5
	50.000 TL ve üzeri	53	13.9
	Cevap vermek istemiyorum	65	17.1

* Diğer fakülteler, meslek yüksek okulları ve müdürlüklerin yüzdelik dağılımları: Veterinerlik Fakültesi (%4.7), Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu (%4.2), Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Meslek Yüksekokulu (%4.2), Diş Hekimliği Fakültesi (%4.2), Mühendislik Fakültesi (%3.4), Ziraat Fakültesi (%3.4), Türk Müziği Devlet Konservatuvarı (%2.6), Fen Fakültesi (%1.8), Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu (%0.5).

3.2. Katılımcıların İklim Değişikliği Algılamalarına İlişkin Bulgular

İklim değişikliği algılarına dair sonuçlar incelendiğinde, katılımcıların %97.4'ü günümüzde mevsimler, hava olayları gibi iklimsel koşulların değiştiğini, %0.8'i değişmediğini, %1.6'sı bu konuda kararsız olduğunu, %0.3'ü ise bu konuyu bilmediklerini ifade etmektedir. İklimsel koşulların değiştiğini düşünen katılımcılar, koşulların gün geçtikçe kötüye gittiğini düşünmektedirler (*Ort.* = 1.85, *SS.* = 1.262; 1 = Kötüye gidiyor, 7 = İyiye gidiyor). Üstelik iklim değişikliğinin gündelik yaşantılarını ortalamanın üzerinde (*Ort.* = 3.89, *SS.* = 1.704; 1 = Hiç etkilemiyor; 7 = Oldukça fazla etkiliyor) etkilediğini düşünmektedirler.

Katılımcıların iklim değişikliği ile ilgili haberlerle karşılaşma durumları incelendiğinde %86.5'i "evet, karşılaştım" yanıtını, %3.1'i "hayır, karşılaşmadım" yanıtını; %10.4'ü ise "hatırlamıyorum" yanıtını vermiştir. Katılımcılar bu haberlere en çok internet/sosyal medya (%68.8) ve televizyon (%58.6) aracılığıyla erişmektedir. Diğer bilgi kaynakları ise sırasıyla şöyledir: Öğretmenler/öğretmenler (%23.7), basılı materyaller (kitap, dergi gibi) (%22.4), arkadaşlar (%19.3), komşular (3.9) ve diğer (dernekler, reklam panoları gibi) (%1.8).

"İklim değişikliğinin ne olduğunu bilmeyen birine tarif edebilir misiniz?" sorusuna katılımcıların %87.2'si "evet, tarif ederim" yanıtını, %6'5'i "hayır, tarif edemem" yanıtını, %6.3'ü kararsızım yanıtını vermişlerdir. Diğer yandan "İklim değişikliği ile ilgili bilimsel, felsefi ya da sanatsal bir etkinliğe daha önce gittiniz mi?" sorusuna verilen yanıtlar incelendiğinde, katılımcıların %66.6'sı "hayır, katılmadım" yanıtını, %19.3'ü "evet, katıldım" yanıtını ve %14.1'i "hatırlamıyorum" yanıtını vermiştir.

İklim değişikliğinin olumsuz etkilerini azaltmak için çevre dostu davranma düzeyleri arasında iklim değişikliğiyle ilgili bilimsel, felsefi ya da sanatsal etkinliklere katılım durumları bakımından anlamlı bir fark olduğu görülmektedir, $F(2, 382) = 9.927, p < .05$. Başka bir deyişle katılımcıların çevre dostu davranışları, iklim değişikliği etkinliklerine katılımlarına göre anlamlı bir şekilde değişmektedir. Katılım durumları arasındaki farkların hangi gruplar arasında olduğunu bulmak amacıyla yapılan Scheffe testinin sonuçlarına göre, iklim değişikliğiyle ilgili etkinliklere katılmayanlar ($Ort. = 4.20, SS. = 1.473$), bu tür etkinliklere giden katılımcılardan ($Ort. = 4.95, SS. = 1.604$) ve bu tür etkinliklere katılıp katılmadığını hatırlamayan katılımcılardan ($Ort. = 4.89, SS. = 1.462$) anlamlı düzeyde daha az çevre dostu davranışlar sergilemişlerdir.

Katılımcıların gündelik deneyimlerinde ve iletişimlerinde iklim değişikliğinin ne düzeyde yer tuttuğuna dair sorulara verdiği yanıtların frekans analizi sonuçları Tablo 2’de özetlenmiştir. Sonuçlara göre katılımcıların iklim değişikliği hakkında ortalamanın üzerinde bilgi sahibi oldukları ($Ort. = 4.29, SS. = 1.219$), iklim değişikliğini bilmeyen birine anlatmaları durumunda kendilerini ortalama düzeyde yetkin hissettikleri ($Ort. = 3.94, SS. = 1.300$), iklim değişikliğiyle orta düzeyde ilgili oldukları ($Ort. = 3.73, SS. = 1.497$), iklim değişikliğiyle ilgili güncel gelişmeler ortalamanın üzerinde dikkatlerini çektikleri ($Ort. = 4.38, SS. = 1.571$), gündelik iletişimlerinde iklim değişikliği hakkında yeterince konuşmadıkları ($Ort. = 2.89, SS. = 1.493$) ve iklim değişikliği hakkında bilgilerle orta düzeyde karşılaştıkları ($Ort. = 3.49, SS. = 1.416$) gözlenmektedir. Dahası katılımcıların gündelik hayatlarında iklim değişikliği ile konuları medya üzerinden ortalamaya yakın takip ettikleri ($Ort. = 3.21, SS. = 1.394$), bu konudaki tartışmaları sosyal medyadan ortalamanın altında takip ettikleri ($Ort. = 2.88, SS. = 1.468$) anlaşılmaktadır.

Tablo 2. Katılımcıların Gündelik Deneyimlerinde ve İletişimlerinde İklim Değişikliğinin Yerine İlişkin Durumlarının Yüzde ve Ortalama Değerleri

	Hiç						Çok		N	Ort.	SS.
	1	2	3	4	5	6	7				
	(%)	(%)	(%)	(%)	(%)	(%)	(%)				
1. İklim değişikliği ile ilgili ne kadar bilgi sahibi olduğunuzu düşünüyorsunuz?	2.1	4.2	16.7	34.6	29.2	8.9	4.4	384	4.29	1.219	
2. Bilmeyen birine iklim değişikliğini anlatacak olsanız kendinizi ne kadar yetkin hissederdiniz?	3.9	8.1	23.5	32.4	21.7	7.6	2.9	383	3.94	1.300	
3. İklim değişikliğiyle ne düzeyde ilgilisiniz?	8.1	12.8	21.9	29.2	16.4	7.3	4.4	384	3.73	1.497	
4. İklim değişikliğiyle ilgili güncel gelişmeler ne düzeyde dikkatinizi çeker?	4.4	8.3	15.1	23.7	23.2	15.6	9.6	384	4.38	1.571	
5. Gündelik konuşmalarınızda iklim değişikliği hakkında ne sıklıkla konuşursunuz?	21.4	21.9	25.8	15.9	9.6	3.6	1.8	384	2.89	1.493	
6. Gündelik yaşamınızda iklim değişikliği hakkındaki bilgilere ne sıklıkla karşılırsınız?	6.0	21.1	25.1	25.1	13.8	6.3	2.6	383	3.49	1.416	
7. Gündelik hayatınızda iklim değişikliği ile konuları medya üzerinden ne sıklıkla takip ediyorsunuz?	11.2	21.9	26.1	22.7	12.5	4.2	1.3	383	3.21	1.394	
8. Sosyal medya üzerinden iklim değişikliği ile tartışmalara ne sıklıkla takip ediyorsunuz?	18.8	27.4	22.5	16.4	9.1	4.4	1.3	383	2.88	1.468	

İklim değişikliğinin gündelik yaşamdaki yeri ile iklim değişikliğinin olumsuz etkilerini azaltmak için çevre dostu davranışlar sergileme düzeyleri arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir, $r = .421, p < .01$. Buna göre iklim değişikliğinin gündelik yaşamdaki yeri arttıkça çevre dostu davranışların sergilenmesi artmaktadır. Benzer şekilde, bilmeyen birine iklim değişikliğini anlatma konusunda kendini yetkin hissetme ile bilmeyen birine çevre dostu davranışlarla ilgili bilgilendirme konusunda yetkin hissetme arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir, $r = .523, p < .01$. Buna göre iklim değişikliğini anlatma konusunda kendini

yetkin hissettikçe çevre dostu davranışları anlatma konusunda kendini yetkin hissetme artmaktadır.

Çevre dostu davranışlarla ilgili bilgi sahibi olmakla çevre dostu davranışlar sergileme arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir, $r = .576$, $p < .01$. Buna göre çevre dostu davranışlara dair bilgi sahibi olduğu düşünüldükçe çevre dostu davranma artmaktadır. Benzer şekilde, iklim değişikliğiyle ilgili güncel gelişmelere dikkat etme ile çevre dostu davranışlar sergileme arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir, $r = .406$, $p < .01$. Buna göre iklim değişikliğiyle ilgili güncel gelişmelere dikkat etme arttıkça çevre dostu davranma artmaktadır.

“İklim değişikliğinin olumsuz etkilerini azaltmak için çevre dostu davranışlar sergiler misiniz?” şeklinde sorulduğunda katılımcıların sadece %3.4’ü “sergilemiyorum” yanıtını verirken, “İklim değişikliğinin olumsuz etkilerini azaltmak için, eğer yapıyorsanız ne gibi çevre dostu davranışlar sergiliyorsunuz?” şeklinde açık uçlu sorulduğunda, katılımcıların %32.8’inin çevre dostu davranışlar sergilemediği görülmektedir. Bu durum katılımcıların iklim değişikliği ile ilgili çevre dostu davranışlara dair değerlendirmeleri ile davranışları arasında karmaşık ilişkiler olduğuna işaret etmektedir. Bu karmaşık ilişkilerin anlaşılabilmesi için katılımcıların iklim değişikliği ile ilgili temsilleri, katılımcıların çevre dostu davranışlara sergileyip sergilememesine göre ele alınmıştır.

3.3. Prototip Analizi Bulguları

Prototip analizine geçmeden veri seti detaylı bir incelemeden geçirilmiştir. Yazım ve dilbilgisi hataları düzeltilmiş; çoğul ya da tekil formlarda aynı anlama gelen kelimeler (örn., mevsim/mevsimler) birleştirilmiştir. Yakın anlamlı ve eş anlamlı kelimeler ortak kullanıma çevrilmiştir (örn., su problemleri/su sorunları; yok oluş/yok olma). Ardından katılımcılar çevre dostu davranış sergileyenler ve sergilemeyenler olarak ikiye ayrılarak incelenmiştir. Bu kategorizasyon işlemi, katılımcıların “İklim değişikliğinin olumsuz etkilerini azaltmak için ne düzeyde çevre dostu davranışlar sergilersiniz/yaparsınız?” ve “İklim değişikliğinin olumsuz etkilerini azaltmak için, eğer yapıyorsanız ne gibi çevre dostu davranışlar sergiliyorsunuz?” sorularına verdikleri yanıtlara göre yapılmıştır. Her iki grup için gerçekleştirilen prototip analizlerinde frekans kriteri 4 olarak belirlenmiştir. Çevre dostu davranışlar sergileyen katılımcıların çekirdek temsillerinin 5 kelimedenden oluştuğu görülmektedir. İfade edilme sıklıklarına göre sıralanan bu kelimeler arasında küresel ısınma ($f = 49$), kuraklık ($f = 40$), hava durumu ($f = 13$), mevsim değişikliği ($f = 13$), hastalıklar ($f = 11$) yer almaktadır. Çekirdek temsiller, iklim değişikliğinin etkilerini simgeleyen unsurları kapsamaktadır. Zıt elementler arasında ise kutuplar ($f = 7$), ozon tabakasının delinmesi ($f = 6$) hava değişimi ($f = 6$), canlıların nesillerinin tükenmesi ($f = 5$), susuzluk ($f = 5$), kar ($f = 5$), sıcaklık ($f = 4$), atmosfer ($f = 4$) ve iklim ($f = 4$) yer almaktadır. Burada iklim değişikliğinin etkilerini kapsayan farklı yönler vurgulanmaktadır. Katılımcılar tarafından ifade edilen birincil çevresel temsiller sıcaklık ($f = 32$), buzullar ($f = 16$), yağışlar ($f = 15$), ozon tabakası ($f = 13$), mevsimler ($f = 12$) ve buzulların erimesidir ($f = 12$). İkincil çevresel temsiller ise hava kirliliği ($f = 8$), göç ($f = 6$), soğukluk ($f = 6$), orman yangınları ($f = 6$), su ($f = 6$), kıtlık ($f = 6$), çölleşme ($f = 5$), afetler ($f = 5$), çevre kirliliği ($f = 4$), ekosistem ($f = 4$), sanayileşme ($f = 4$), seller ($f = 4$), hayvanlar ($f = 4$), kutup ayıları ($f = 4$), su sorunları ($f = 4$) ve güneş ($f = 4$) olarak ortaya çıkmaktadır. (Tablo 3).

Çevre dostu davranışlar sergilemeyen katılımcıların çekirdek temsilleri ise benzer şekilde 5 kelimedenden oluşmaktadır. İfade edilme sıklıklarına göre sıralanan bu kelimeler arasında küresel ısınma ($f = 115$), kuraklık ($f = 88$), çevre kirliliği ($f = 25$), yağışlar ($f = 17$) ve kutup ayıları ($f = 17$) yer almaktadır. Zıt elementler ise hava durumu ($f = 13$), susuzluk ($f = 12$), yok olma ($f = 10$), doğa ($f = 10$), insan ($f = 8$), ekosistem ($f = 7$), kar ($f = 6$), ısınma ($f = 5$), dünya ($f = 4$), felaket ($f = 4$) ve deniz seviyesi yükselmesidir ($f = 4$). Katılımcıların birincil çevresel temsilleri buzulların erimesi ($f = 51$), sıcaklık ($f = 44$), buzullar ($f = 40$), ozon tabakası ($f = 39$), hava kirliliği ($f = 27$), mevsim

değişikliği ($f = 25$) ve canlıların nesillerinin tükenmesi (20-3.1) iken; ikincil çevresel temsillerin öne çıkan temsilleri mevsimler ($f = 15$), sera gazları ($f = 15$), atmosfer ($f = 15$), kıtlık ($f = 14$), kirlilik ($f = 14$), afetler ($f = 13$), kutuplar ($f = 12$), su sorunları ($f = 12$), ozon tabakasının delinmesi ($f = 10$) ve su ($f = 10$) olarak ortaya çıkmaktadır. Tablo 4 incelendiğinde, çevre dostu davranışlar sergilemeyen katılımcıların iklim değişikliği temsillerinin çevre dostu davranışlar sergileyen katılımcılara kıyasla daha heterojen ve detaylı temsiller içerdiği görülmektedir.

Tablo 3. İklim Değişikliği ile İlgili Çevre Dostu Davranışları Sergileyen Katılımcıların Prototip Analizi Sonuçları

	Önem < 2.72	Önem > 2.72	
	Çekirdek Temsiller	Birincil Çevresel Temsiller	
Sıklık > 9.78	Küresel Isınma (49*-1.9**)	Sıcaklık (32-2.8)	
	Kuraklık (40-2.6)	Buzullar (16-2.9)	
	Hava Durumu (13-2.7)	Yağışlar (15-2.8)	
	Mevsim Değişikliği (13-2.7)	Ozon Tabakası (13-2.9)	
	Hastalıklar (11-2.1)	Mevsimler (12-3.5)	
		Buzulların Erimesi (12-2.9)	
	Zıt Elementler	İkincil Çevresel Temsiller	
Sıklık < 9.78	Kutuplar (7-2.2)	Hava Kirliliği (8-3)	Ekosistem (4-4.5)
	Ozon Tabakasının Delinmesi (6-2.7)	Göç (6-2.8)	Sanayileşme (4-3.7)
	Hava Değişimi (6-1.6)	Soğukluk (6-4.2)	Seller (4-3.8)
	Canlıların Nesillerinin Tükenmesi (5-2.2)	Orman Yangınları (6-3)	Hayvanlar (4-4)
	Susuzluk (5-2)	Su (6-3)	Kutup Ayıları (4-4)
	Kar (5-2.3)	Kıtlık (6-3.4)	Su Sorunları (4-4.7)
	Sıcaklık (4-2.5)	Çölleşme (5-2.8)	Güneş (4-2.8)
	Atmosfer (4-2.5)	Afetler (5-4.7)	
	İklim (4-2)	Çevre Kirliliği (4-3)	

*Sıklık; **Önem derecesi (1-4)

Her iki tablo incelendiğinde iklim değişikliğiyle ilgili çevre dostu davranışları olan ve olmayan gruptaki katılımcıların temsillerinin benzer odak noktalarına sahip olduğu anlaşılmaktadır. Her iki grup iklim değişikliği konusu ile, bu değişikliğin etkileri (kuraklık, mevsim değişikliği, hastalıklar gibi) ve nedenleri (fosil yakıtlar, sanayileşme, bilinçsizlik gibi) aracılığıyla ilişkilendirilmektedir. Bu konudaki çözüm önerilerinin neredeyse hiç vurgulanmadığı görülmektedir. Diğer taraftan iklim değişikliğinin antropojenik nedenlerine (çevre kirliliği, hava kirliliği, kirlilik gibi) değinildiği; iklim değişikliğinin aslında doğrudan gözlenemeyen nedenlerinin (sera gazları, karbondioksit, ozon tabakasının delinmesi gibi) ifade edildiği görülmektedir.

3.4. İçerik Analizi Sonuçları

Bu bölümde katılımcıların iklim değişikliği temsillerinin anlaşılmasına katkıda bulunabilecek açık uçlu soruların içerik analizi sonuçları bulunmaktadır. Bu sorular, iklim değişikliği kavramının tetiklediği duyguları ve çevre dostu davranışlarda bulunmayan katılımcıların bu konudaki temel gerekçelerini içermektedir.

İklim değişikliğinin katılımcılarda uyandırdığı duygular çevre dostu davranış sergileyenler ve sergilemeyenler açısından içerik analizine tabi tutulduğunda; çevre dostu sergileyen katılımcılar ($N = 249$) için en sık ifade edilen duygular, kötü ($f = 52$; %13.90), üzüntü ($f = 37$; %9.89), korku ($f = 36$; 9.63), endişe ($f = 32$; %8.56) ve kaygı ($f = 26$; %6.95) iken (bkz. Tablo 5); çevre dostu davranış sergilemeyen katılımcılar ($N = 120$) en sık kötü ($f = 22$; %13.75), korku ($f = 17$; %10.625), üzüntü ($f = 14$; %8.75), kaygı ($f = 11$; 6.875), endişe ($f = 10$; %6.25) duygularını ifade etmişlerdir⁴ (bkz. Tablo 6). Görüldüğü üzere, her iki gruptan katılımcıları en sık ifade ettiği duygular farklı sıralamalarda olsa da aynı duygulardır (bkz. Tablo 6). Diğer bir ortaklık ise her iki grup da iklim

⁴ Duygu isimlendirmelerinde literatürdeki sınıflandırmalar yerine katılımcıların kendi ifade ediş biçimleri referans alınmıştır.

değişikliğini daha çok olumsuz duygularla ifade etmiştir. Katılımcıların çok azı ve daha çok çevre dostu davranışlar sergileyen katılımcılar, olumlu duygu isimlendirmeleri kullanmıştır (örn., umut, huzur, rahatlık).

Tablo 4. İklim Değişikliği ile İlgili Çevre Dostu Davranışlar Sergilemeyen Katılımcıların Prototip Analizi Sonuçları

	Önem < 2.82		Önem > 2.82	
	Çekirdek Temsiller		Birincil Çevresel Temsiller	
Sıklık > 15.38	Küresel Isınma (115*-1.9**) Kuraklık (88-2.5) Çevre Kirliliği (25-2.2) Yağışlar (17-2.8) Kutup Ayıları (17-2.6)		Buzulların Erimesi (51-2.9) Sıcaklık (44-3) Buzullar (40-2.9) Ozon Tabakası (39-3.1) Hava Kirliliği (27-3.1) Mevsim Değişikliği (25-3.3) Canlıların Nesillerinin Tükenmesi (20-3.1)	
	Zıt Elementler		İkincil Çevresel Temsiller	
	Hava Durumu (13-2.5) Susuzluk (12-2.4) Yok Olma (10-2.7) Doğa (10-2.2) İnsan (8-2.2) Ekosistem (7-1.9) Kar (6-2.7) Isınma (5-2.6) Dünya (4-2.8) Felaket (4-1) Deniz Seviyesi Yükselmesi (4-2.8)		Mevsimler (15-3.6) Sera Gazları (15-3.1) Atmosfer (15-3.4) Kıtık (14-2.9) Kirlilik (14-2.9) Afetler (13-3.7) Kutuplar (12-3.1) Su Sorunları (12-3.2) Ozon Tabakasının Delinmesi (10-3.3) Su (10-3) Hava Değişimi (9-3) Karbon Ayak İzi (9-2.9) Aşırı Sıcaklık (9-3.7) Hastalıklar (9-3.7) Çevre (9-3.9)	
Sıklık < 15.38			Çölleşme (8-3.6) Fosil Yakıtlar (8-3.2) Hayvanlar (7-3.5) Ormansızlaşma (6-3) Göç (6-4) Sıcaklık (5-3) Sera Etkisi (5-3.6) Greta*** (5-3.5) Güneş (5-3) Dengesizlik (5-3) Bitki Örtüsü (5-3.4) Bilinçsizlik (5-3.8) Karbondiyoksit (5-3.8) Ormanlar (4-3) Soğukluk (4-3.5)	

*Sıklık; **Önem derecesi (1-4), *** İklim aktivisti Greta Thunberg

Tablo 5. Çevre Dostu Davranış Sergileyen Katılımcıların İklim Değişikliği Duyguları

Duygular	Sıklık	Yüzde	Duygular	Sıklık	Yüzde	Duygular	Sıklık	Yüzde
Kötü	52	13.90	Daralma	2	0.53	Duygusalılık	1	0.27
Üzüntü	37	9.89	Mutluluk	2	0.53	Belirsizlik	1	0.27
Korku	36	9.63	Duyarsızlık	2	0.53	Ürkütücü	1	0.27
Endişe	32	8.56	Zorluk	2	0.53	Hastalık korkusu	1	0.27
Kaygı	26	6.95	Umut	2	0.53	Tahammülsüzlük	1	0.27
Karamsarlık	14	3.74	Özlem	2	0.53	Sıkıntı	1	0.27
Şaşkınlık	12	3.21	Mod düşüklüğü	2	0.53	Kontrolsüzlük	1	0.27
Yok oluş	12	3.21	Ağlama	2	0.53	Gelecek kaygısı	1	0.27
Umutsuzluk	11	2.94	Göz dolması	2	0.53	Rahatlık	1	0.27
Huzursuz	9	2.41	Kararsız	2	0.53	Vahşet	1	0.27
Olumsuz	9	2.41	Yorucu	2	0.53	Kanser	1	0.27
Çaresiz	9	2.41	Pişmanlık	2	0.53	Ölüm	1	0.27
Tedirgin	8	2.14	Distopik gelecek	2	0.53	Uyku	1	0.27
Karmaşa	7	1.87	Bozulma	2	0.53	Duyarlı	1	0.27
Mutsuzluk	5	1.34	Hüsran	1	0.27	Dünyanın sonu	1	0.27
Stres	6	1.60	Kan	1	0.27	Kızgınlık	1	0.27

Depresyon	4	1.07	Fukaralık	1	0.27	Tehlikede	1	0.27
Değişim	4	1.07	İhanet	1	0.27	Gerilim	1	0.27
Hüzün	3	0.80	Menfaat	1	0.27	Harekete geçme	1	0.27
Sorumluluk	3	0.80	Bencillik	1	0.27	Farkındalık	1	0.27
Hissizlik	3	0.80	Keyifsiz	1	0.27	Zayıf	1	0.27
Dehşet	3	0.80	Mücadele	1	0.27	Problemli	1	0.27
Hiçbir şey	3	0.80	Eksiklik	1	0.27	Huzur	1	0.27
Öfke	2	0.53	Rahatsız	1	0.27	<i>Toplam</i>	374	100
Melankoli	2	0.53	Hastalık	1	0.27			

Tablo 6. Çevre Dostu Davranış Sergileyemeyen Katılımcıların İklim Değişikliği Duyguları

Duygular	Sıklık	Yüzde	Duygular	Sıklık	Yüzde	Duygular	Sıklık	Yüzde
Kötü	22	13.75	Ölüm	2	1.25	Kayıp hissi	1	0.625
Korku	17	10.625	Rahatsız	2	1.25	Kıyamet	1	0.625
Üzüntü	14	8.75	Şaşkınlık	2	1.25	Kötü enerji	1	0.625
Kaygı	11	6.875	Yorucu	2	1.25	Memnuniyetsizlik	1	0.625
Endişe	10	6.25	Acı	1	0.625	Mutluluk	1	0.625
Yok oluş	8	5	Açlık	1	0.625	Mutsuzluk	1	0.625
Tedirgin	6	3.75	Adaptasyon	1	0.625	Nefret	1	0.625
Öfke	4	2.5	Bencillik	1	0.625	Olumsuz	1	0.625
Umutsuzluk	4	2.5	Bitap	1	0.625	Rahatlık	1	0.625
Değişim	3	1.875	Dehşet	1	0.625	Savaş	1	0.625
Dengesizlik	3	1.875	Duygusalılık	1	0.625	Sefalet	1	0.625
Huzursuz	3	1.875	Düşünmedim	1	0.625	Sıkıntı	1	0.625
Karamsarlık	3	1.875	Felaket	1	0.625	Susuzluk	1	0.625
Belirsizlik	2	1.25	Güzellik	1	0.625	Umut	1	0.625
Gerilim	2	1.25	Hoşluk	1	0.625	Vurdumduymazlık	1	0.625
Hissizlik	2	1.25	Hüzün	1	0.625	Yenilik	1	0.625
Hüsran	2	1.25	Kan	1	0.625	Zorluk	1	0.625
Kararsız	2	1.25	Kasılma	1	0.625	<i>Toplam</i>	160	100
Kıtlık	2	1.25	Kasvet	1	0.625			

Katılımcıların duyguları, duygusal tepkilerin anlaşılmasına olanak sağlaması için dört kategoride toplanmıştır: a) Olumsuz Duygular ve Endişeler (örn., kötü, üzüntü, kaygı, umutsuzluk, karamsarlık), b) Korku ve Tehdit Duyguları (örn., korku, yok oluş, ölüm, dehşet, felaket), c) Huzursuzluk ve Gerilim (örn., huzursuzluk, gerilim, kasılma, rahatsızlık, zorluk) ve d) Pozitif ve Nötr Duygular (örn., güzellik, rahatlık, umut, değişim, adaptasyon).

İklim değişikliği ile ilgili çevre dostu davranış sergileyemeyen katılımcıların bu konudaki öne çıkan gerekçeleri sırasıyla şöyledir⁵: Bir nedeni yok/bilmiyorum ($f = 37$; %24.18), kişisel bir etkim olmaz ($f = 24$; %15.69), Bilgi sahibi değilim ($f = 21$; %13.73), Bilinçsizim ($f = 16$; %10.46) ve önceliğim değil ($f = 9$; %5.23).

⁵ Gerekçe isimlendirmeleri katılımcıların kendi ifade ediş biçimleridir.

Tablo 7. Çevre Dostu Davranışlarda Bulunmayan Katılımcıların Gerekçeleri

Gerekçeler	Sıklık	Yüzde
Bir nedeni yok/bilmiyorum	37	24.18
Kişisel bir etkim olmaz	24	15.69
Bilgi sahibi değilim	21	13.73
Bilinçsizim	16	10.46
Önceliğim değil	9	5.88
Üşengecim	8	5.23
Günlük yaşamımı etkilemiyor	7	4.58
Kayıtsız kalıyorum	6	3.92
Vaktim yok	5	3.27
İlgilenmiyorum	5	3.27
Bilgilendirilmiyorum	4	2.61
Toplum iklim değişikliğine uzak	4	2.61
Üst birimler bir şeyler yapmalı	2	1.31
Çevrem müsait değil	2	1.31
Canım istemiyor	1	0.65
Başkası yapıyor bana gerek yok	1	0.65
Hazır hissetmiyorum	1	0.65
<i>Toplam</i>	153	100

Çevre dostu davranışlarda bulunmayan katılımcıların gerekçeleri dört kategoride toplanabilir:

- Bilgi Yetersizliği ve Farkındalık Eksikliği (bir nedeni yok/bilmiyorum, bilgi sahibi değilim, bilinçsizim),
- Kişisel Etkisizlik ve İlgisizlik (kişisel bir etkim olmaz, günlük yaşamımı etkilemiyor, ilgilenmiyorum, canım istemiyor, başkası yapıyor bana gerek yok, hazır hissetmiyorum, kayıtsız kalıyorum, önceliğim değil, üşengecim, vaktim yok),
- Sosyal Engeller (toplum iklim değişikliğine uzak, çevrem müsait değil),
- Yetkililerin Sorumluluğu (bilgilendirilmiyorum; üst birimler bir şeyler yapmalı).

Bilgi Yetersizliği ve Farkındalık Eksikliği (%48.37) kategorisi; Kişisel Etkisizlik ve İlgisizlik (%43.79), Sosyal Engeller (%3.92) ve Yetkililerin Sorumluluğu (%3.92) kategorilerinden daha sık ifade edilmiştir.

4. TARTIŞMA

Bu araştırmada iklim değişikliğinin olumsuz etkilerini azaltmak için çevre dostu davranışlar sergileyen ve sergilemeyen katılımcıların sosyo-bilişsel süreçleri sosyal temsiller perspektifiyle ele alınmıştır. Çalışmanın sonuçları, katılımcıların iklimsel koşulların değiştiğini, iklim değişikliğini bir başkasına yetkin şekilde tarif edebileceklerini, bu konuda ortalamanın üzerinde bilgi sahibi olduklarını düşündüklerini ve iklim değişikliğiyle ilgili güncel gelişmelerin dikkatlerini çektiğini göstermektedir. Ayrıca katılımcılar iklim değişikliği ile ilgili haberlerle sıklıkla karşılaştıklarını ve bu haberlere en çok internet ve televizyon aracılığıyla eriştiklerini belirtmektedirler. Buna karşın katılımcıların çoğunun örneğin iklim değişikliğiyle ilgili bilimsel, felsefi ya da sanatsal etkinliklere hiç katılmadıkları ve iklim dostu yaşam tarzına geçemedikleri anlaşılmaktadır. Ayrıca iklim değişikliğine ilişkin çevre dostu davranış sergileyenler ile sergilemeyenlerin sosyal temsilleri ve bu konudaki duyguları arasında önemli ölçüde benzerlikler görülmektedir.

Çevre dostu davranış sergileyen ve sergilemeyen katılımcı gruplarının iklim değişikliği ile ilgili sosyal temsillerinde benzer odak noktalarına sahip olmaları, birkaç olası faktörle açıklanabilir.

Öncelikle, iklim değişikliği gibi küresel ve sıkça tartışılan bir konunun, toplum genelinde ortak bir söylem ve anlayış geliştirmiş olması muhtemeldir (Chen, 2019). Bu durum, bireylerin çevre dostu davranışlar sergileyip sergilememesinden bağımsız olarak, konuya ilişkin benzer bilgi kaynaklarına (örn., medya, eğitim, toplumsal tartışmalar) maruz kalmalarıyla ilgilidir (Moscovici, 1984; 1988; Nishan vd., 2023). Bu ortak bilgi havuzu, temsillerin iklim değişikliğinin hem nedenleri hem de etkileri açısından benzer bir çerçevede şekillenmesine yol açmış olabilir. Bir diğer önemli etken, bireylerin iklim değişikliğiyle ilgili algılarının, sorunun çözümüne ilişkin bireysel sorumluluk hissinden ayrışması ilgili görünmektedir (Reser ve Swim, 2011). Her iki grubun da çözüm önerilerine belirgin bir şekilde vurgu yapmaması, bireylerin iklim değişikliğiyle ilgili çözüm yollarını genellikle insan kaynaklı nedenlerden sorumlu tuttıkları kurumsal aktörlere (örn., devletler ve büyük şirketler) atfetme eğiliminde olmalarıyla ilişkili olabilir (Chang vd., 2016; Cheng vd., 2017).

İklim değişikliğinin nedenlerine yönelik insan kaynaklı ve gözlemlenemeyen faktörlerin temsillerde yer bulması da dikkat çekicidir. Bu sonuç, katılımcıların iklim değişikliğiyle ilgili bilimsel söylemler ve medya içerikleriyle şekillenen ortak anlamlar doğrultusunda düşündüklerine işaret etmektedir. Ancak, çevre dostu davranış sergileyen katılımcıların bile bu söylemler ve içerikleri pratik çözümlerle ilişkilendirmemesi, niyet-davranış (bilgi-eylem) boşluğuna işaret etmektedir. Çevre dostu davranış sergilemeyen grubun ise daha soyut ve uzak nedenlere atıfta bulunması, sorunu bireysel düzeyden uzaklaştırarak sorumluluğun dağıtılmasına olan bir eğilimi ortaya çıkarmış görünmektedir. Bu bağlamda, benzer sosyal temsillerin varlığı, katılımcıların iklim değişikliği konusunda genel bir farkındalığa sahip olduğunu ancak bu farkındalığın çevre dostu davranışlara dönüşmesini engelleyen psikolojik ve yapısal faktörlerin devrede olduğunu düşündürmektedir (Gifford, 2011; Schmitt, 2020).

İklim değişikliğiyle ilgili duyguların, çevre dostu davranış sergileyen ve sergilemeyen katılımcılar arasında büyük ölçüde benzerlik göstermesi de iklim değişikliğinin bireyler üzerinde oluşturduğu genel tehdit algısıyla ilişkilendirilebilir. Her iki grubun en sık olumsuz duyguları benzer sözcüklerle ifade etmesi, iklim değişikliğinin küresel düzeyde yaygın bir kaygı, korku ve endişe kaynağı olduğunu göstermektedir (Leiserowitz vd., 2021; Ogunbode vd., 2022). Bu durum, bireylerin çevre dostu davranış sergileyip sergilememesine bakılmaksızın, iklim değişikliği konusunda ortak bir duygusal temsil geliştirdiğine işaret etmektedir. Bu duyguların karar alıcılar tarafından yeterince anlaşılmaması, iklim değişikliği bağlamında çeşitli inkâr biçimlerinin ortaya çıkmasına neden olabilir. Ayrıca hem bireysel hem de kolektif düzeyde, bireylerin iklim değişikliğiyle mücadeleyle yönelik eylemlere katılımını ciddi şekilde engelleyebilir (Mebane vd., 2023). Çevre dostu davranış sergileyen katılımcıların az da olsa olumlu duygular (örn., umut, rahatlık) ifade etmesi, bu davranışların bireylerde esenlik ve memnuniyet gibi olumlu duyguların oluşmasına katkı sağladığını gösterebilir (Schneider vd., 2021). Öte yandan, çevre dostu davranış sergilemeyen bireylerde bu tür olumlu duyguların görülmemesi, eylemsizliklerinin iklim değişikliğinin getirdiği tehdit karşısında çaresizlik veya suçluluk gibi olumsuz duyguları artırmış olabileceğini düşündürmektedir. Bu bağlamda, iki grup arasındaki benzerliklerin, bu duygusal temsillerin bireysel davranış farklılıklarından bağımsız olarak genel bir risk ve tehdit algısına dayandığı; farklılıkların ise bireylerin bu risk ve tehditle başa çıkma stratejileri ve öznel anlamlandırma süreçleriyle ilişkili olduğu ileri sürülebilir.

Her iki grubun iklim değişikliğine ilişkin sosyal temsillerinin benzer olmasının iki önemli sonucunun olduğunu düşünülmektedir. Bunlardan ilki, sosyal temsiller konusunun teorik arka planıyla ilişkilidir. Katılımcıların iklim değişikliğine ilişkin yaklaşımları ile iklim değişikliği bağlamındaki çevre dostu davranışları arasında çelişkiler söz konusudur. Bu çelişkiler ilk bakışta temsiller ve davranışlar arasındaki zıtlıklara işaret ediyor gibi görünse de daha temelde sosyal temsillerin sosyo-bilişsel düzeyde çelişkili doğasıyla ilgilidir. Bilişsel polifazi (cognitive polyphasia) kavramı ile açıklanan bu durum, insanların herhangi bir konudaki temsillerinin birbiriyle uyum göstermeyen içeriklerden oluşabileceğini varsaymaktadır (Moscovici, 1976).

Bilişsel polifazi “farklı rasyonelitelere sahip farklı bilgi türlerinin aynı birey veya kolektifte bir arada var olduğu bir durumu” göstermektedir (Jovchelovitch, 2002, s. 122). Bu kavram, psikolojideki bilişsel çelişki yaklaşımlarında kabul gören genel kanının aksine, insanların çelişkilerden motivasyonel olarak uzak durmaya koşullandığı fikrinden (Festinger, 1957; Festinger ve Carlsmith, 1959) uzaktır. Aksine insanlar çelişkilerle beraber yaşamaya elverişli canlılardır ve insanları bu konuda zora sokan şey çelişkiler değil, herhangi bir sosyal nesneye ilişkin boşluklardır. Çünkü boşluklar olduğunda temsili üretecek argümanlar hayata geçemez (Castro, 2006). Bilişsel çok seslilik, bir temsilin oluşmasında ve sürdürülmesinde son derece önemlidir. İnsanlar herhangi bir konuya dair çelişen içeriklerde temsillere sahip olduğunda, o konuya dair anlayışlarını, kararlarını ya da pozisyonlarını dönüştürebilecek ve uzlaştırabilecek bir hareket alanı elde etmektedirler. Daha açık bir anlatımla sosyo-bilişsel heterojenliği göstermesi bakımından çelişkiler, değişen koşullara karşı insanları daha yaratıcı, dinamik ve esnek hâle getiren olanaklı araçlardır. Çalışma bağlamındaki bu sonuç, katılımcıların iklim değişikliğine dair “eksik ve yanlış” durumlarına işaret etmekten ziyade, devletleri ve büyük şirketleri içeren daha makro düzeyde gerçekleştirilecek iklim dostu politika ve kararlarda, katılımcıların bu yeni sürece daha kolay uyum gösterebileceklerini ima etmektedir.

Diğer sonuç ise araştırma sonuçlarının psikoloji çalışmalarında genel kabul gören insan varsayımlarının eksik yanlarına işaret etmesiyle ilgilidir. İnsanlar sadece rasyonel bilgi işleyicileri ya da mekanik özellikleri öne çıkan canlılar değildirler (Joffe, 2003). Aksine herhangi bir konudaki davranışlar, o konuyla ilgili bilişsel, sosyal ve kültürel bağlamlarda dinamik bir biçimlenme hâlinindedir (Smith ve Joffe, 2012). İnsanlar deneyimlerini bireysel bilgi işlemenin ötesinde diğer insanlarla etkileşimleriyle, farklı bir anlatımla özneler arası bir şekilde oluştururlar, bu süreç rasyonel olduğu kadar duygusal ve sembolik yanları da güçlü bir şekilde içermektedir (Joffe, 2003). Örneğin katılımcılar tam olarak ne olduğu bilinmeyen bir tehlike olarak iklim değişikliği konusuyla ilişki kurduklarında, bu konu onlarda genellikle olumsuz duyguları tetiklemektedir. Ancak iklim değişikliği temsilleri bu tehlikeyle sembolik olarak başa çıkmalarını kolaylaştırmaktadır. Tam olarak bilinmeyen, anlaşılamayan bir tehlike bilinen bir nesneye dönüştürülmektedir (Wagner ve Kronberger, 2001). Böylece olumsuz duyguların yönetimi daha olası gelmektedir.

Araştırma sonuçları, çevre dostu davranışlar ile bu davranışların değerlendirilmesi arasında karmaşık ilişkiler olduğunu ortaya koymaktadır. Bu ilişkilerin daha iyi anlaşılması için, katılımcıların çevre dostu davranışları sergilememe gerekçelerine odaklanmak faydalı olabilir. Katılımcılar, genellikle iklim değişikliği konusundaki bilgi yetersizliği ve farkındalık eksikliği ile kişisel etkisizlik ve ilgisizliklerini vurgulamaktadır. Bulgular kısmında özetlenen bu gerekçeler dikkatlice incelendiğinde, normatif ve işlevsel inançlara zemin hazırladığı sonucuna varılabilir. Katılımcılar, iklim değişikliğinin olumsuz etkilerine karşı önlem almanın sosyal baskısını hissederken, bilgi eksikliği, öncelikler ve üşengeçlik gibi işlevsel gerekçeler ve psikolojik engellerle kaygılarını azaltmaktadır (Kaşdarma, 2024). Normatif inançlar, sosyal olarak arzu edilen ve değerlendirici yargıları beslerken, işlevsel inançlar temsil nesnesine dair araçsal ilişkileri ve sosyal pratiklerle olan bağlarını ifade etmektedir (Guimelli, 1998). Bu doğrultuda insanların iklim değişikliği ile ilişkilerinde “ne yapılması gerektiği” ile gerçekte “ne yaptıkları” arasındaki fark sosyal pratikleri lehine kaymaktadır. Diğer taraftan, katılımcıların iklim değişikliği konusunda ileri sürdükleri bu gerekçeler, iklim değişikliğini yüksek düzeyde inkâr etmelerinden de kaynaklanıyor olabilir. Bu inkâr süreci, katılımcıların dünyanın ekolojik açıdan adil bir yer olduğuna dair inançlarının güçlü olması ve toplumsal hiyerarşinin varlığına ve devamına yönelik isteklerinin artması gibi bazı sosyal psikolojik faktörlerle ilişkili olabilir (Kıral Uçar vd., 2019). Bu dinamiklerin daha iyi anlaşılması için daha fazla araştırma gerekmektedir.

İklim değişikliği kavramı katılımcılarda genellikle olumsuz duyguları (üzüntü, korku, endişe ve kaygı gibi) tetiklemiştir. Duygular ile sosyal temsiller arasında önemli bağlantılar vardır (Guimelli ve Rimé, 2009). Duyguların bilgiyi oluşturma, anlamı inşa etme ve eylemi kurma gibi sosyal

temsillerdeki biçimlendirici rolü dikkate alındığında (de-Graft Aikins, 2012), olumsuz duyguların iklim değişikliği temsillerine etkileri ve sonuçları daha fazla düşünmeyi ve araştırmayı gerektirmektedir. Olumsuz duygular herhangi bir tehlike ya da riske karşı insanları hazırlama, harekete geçirme gibi konularda yardımcı olsa da (Roberto vd., 2020), iklim değişikliği gibi uzun soluklu mücadele gerektiren bir tehlikede sürdürülebilir bir faktör olmayabilir. Uzun vadeli olumsuz duygular, öz-yeterlik algısını yani bir durumu elde edebilme kapasitesine ilişkin algıyı zayıflatabileceğinden (Mesurado vd., 2018), insanların esenlik ve mücadele etme duygularını baskılayabilir. Bu durum iklim değişikliğinin olumsuz etkilerini zihinsel düzeyde azaltmasına yol açarak, iklim değişikliği inkârını pekiştirebilir. Dolayısıyla, iklim değişikliğinin olumsuz etkilerini azaltmada sürdürülebilir bireysel ve kolektif bir kimlik oluşturmak için sadece olumsuz duyguları değil, aynı zamanda olumlu duyguları (umut, şefkat gibi) da tetikleyecek bir iletişim örgüsü kurmak yararlı görünmektedir (Höijer, 2010).

5. SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Araştırma sonuçları, katılımcıların büyük çoğunluğunun iklim koşullarındaki değişiklikleri fark ettiğini ve bu değişimlerin günlük yaşamlarını ortalamanın üzerinde etkilediğini düşündüğünü göstermektedir. Katılımcılar, genellikle iklim değişikliğiyle ilgili haberlere maruz kaldıklarını belirtmiş ve en yaygın bilgi kaynağı olarak internet ile sosyal medyayı işaret etmiştir. Çevre dostu davranışlar, iklim değişikliğiyle ilgili etkinliklere katılım durumuna göre farklılık göstermektedir; etkinliklere katılanlar, katılmayanlara göre daha fazla çevre dostu davranış sergilemektedir. Ayrıca, iklim değişikliğinin gündelik hayatta daha görünür olması, çevre dostu davranışları teşvik etmektedir. Bilgi sahibi olma ve güncel gelişmeleri takip etme, çevre dostu davranışlarla pozitif bir ilişki sergilemektedir. Katılımcıların iklim değişikliğini anlatma konusundaki kendine güvenleri, çevre dostu davranışlarını ifade etme yetkinlikleriyle bağlantılıdır.

Çevre dostu davranış sergileyen ve sergilemeyen katılımcı gruplarının, iklim değişikliğiyle ilgili sosyal temsillerinin benzer odak noktalarına sahip olduğu tespit edilmiştir. Her iki grup da iklim değişikliğinin etkileri ve nedenlerini vurgularken, çözüm önerilerine yönelik herhangi bir belirgin vurgu yapmamaktadır. Ayrıca, temsillerde iklim değişikliğinin insan kaynaklı nedenlerine ve gözlemlenemeyen sebeplerine de yer verildiği gözlemlenmiştir.

İklim değişikliğine dair duygular, çevre dostu davranış sergileyen ve sergilemeyen katılımcılar arasında benzer duygulara işaret etmektedir. Her iki grup da en sık kötü, üzüntü, korku, endişe ve kaygı gibi olumsuz duyguları ifade etmiştir. Çevre dostu davranış sergileyen katılımcılar, az da olsa olumlu duyguları (umut, huzur, rahatlık) dile getirmiştir. Katılımcıların duygusal tepkileri dört kategoride toplanmıştır: a) Olumsuz Duygular ve Endişeler, b) Korku ve Tehdit Duyguları, c) Huzursuzluk ve Gerilim, d) Pozitif ve Nötr Duygular. İklim değişikliğiyle ilgili çevre dostu davranış sergilemeyen katılımcıların öne çıkan gerekçeleri şunlardır: bilgi eksikliği, kişisel etkinin olmadığını düşünme, bilinçsizlik ve ilgisizlik. Bu gerekçeler dört kategoride toplanabilir: a) Bilgi Yetersizliği ve Farkındalık Eksikliği (en yaygın gerekçe), b) Kişisel Etkisizlik ve İlgisizlik, c) Sosyal Engeller, d) Yetkililerin Sorumluluğu.

Yukarıda ana hatlarıyla özetlenen bu çalışmanın sonuçları iklim değişikliği temsillerinin bu değişikliğin etkileri ve nedenlerine odaklandığını göstermektedir. Bu sonuçlar mevcut literatürle uyumludur (Smith ve Joffe 2009; 2012). Bu temsiller yaygın iletişim araçlarında sıklıkla vurgulanan ve iklim değişikliğinin görece olarak “etki” uyandıran içerikleriyle tutarlıdır (Leiserowitz, 2006; Lorenzoni vd., 2006). İklim değişikliği temsilleri, katılımcılar açısından bu değişikliğin olumsuz sonuçlarıyla görünür olmaya başladığına işaret etmektedir. Bu son derece önemli bir sonuçtur, çünkü çevre dostu davranış niyetini açıklamada, bir tehlike ve risk olarak iklim değişikliğinin ortaya çıktığına dair temsillerin önemli bir faktör olduğu bilinmektedir (Chen, 2019). Ancak diğer yandan iklim değişikliğinin olumsuz etkilerini yavaşlatacak ya da durduracak

çözümler, iklim değişikliği temsilleri arasında son derece az düzeyde vurgulanmaktadır. Bu durumun tersine çevrilebilmesi için yaygın medyadaki iklim değişikliği içeriklerinin çözümlere odaklı bir biçimde kurgulanması gerekmektedir. Bunu yaparken, iklim iletişimi ilkelerinin dikkatle gözetilmesi önemlidir. Örneğin uzman olmayan insanlar için çevre dostu tüketim ve hizmet tercihleri, gerçekleştirilebilir ve açık hedeflerle öne çıkarılmalıdır. Medya karar alıcıları, insanların çevre dostu davranışlara nasıl dâhil olacaklarına dair doğru ve ikna edici bilgileri yayma sorumluluğunu daha fazla üstlenmelidir (Chen, 2019). Hem bu çalışmada hem de literatürde (Cabecinhas vd., 2008) medyanın iklim değişikliği hakkında ana bilgi kaynağı olduğu göz önüne alındığında, bu konudaki yayın içeriklerinin önemi daha açık bir şekilde anlaşılabilecektir.

Bu çalışmada, iklim değişikliğinin olumsuz etkilerinin azaltılmasında bireysel algı, temsil ve deneyimlere odaklanılmıştır. Ancak, iklim değişikliğinin küresel etkilerle hızlandığı göz önüne alındığında, devletler, şirketler ve kolektif insan eylemlerinin proaktif politikalar geliştirmesi ve teşvik edilmesi büyük önem taşımaktadır. Çevre dostu davranışlarda bulunmayan katılımcılar, “kişisel bir etkim olmaz” ve “üst birimler bir şeyler yapmalı” gibi yanıtlarla, iklim değişikliğinin olumsuz etkilerinin azaltılmasında bireysel katkının sınırlı olduğu inancını yansıtmaktadır. Bu da katılımcıların bu konuda benzer görüşlere sahip olduğunu göstermektedir.

Kesitsel desendeki bu çalışmanın boylamsal desenlerle tekrarlanması insanların iklim değişikliğine dair temsillerindeki homojen ve heterojen taraflarını; farklı koşullarda hangi temsillerin öne çıktığını ve bu temsillerin işlevlerini görmeyi daha olanaklı hâle getirebilir. Sosyal temsillerin dinamik bir yapıya sahip olduğunu vurgulamak önemlidir; zira toplumsal bağlam, bireysel deneyimler, yeni bilgiler ve yaşanan sosyo-ekolojik değişimler, temsillerin zaman içinde dönüşmesine neden olabilmektedir. Boylamsal bir yaklaşım, sosyal temsillerin zamana bağlı olarak nasıl dönüştüğünü, hangi koşulların temsillerdeki değişimi tetiklediğini ve bu değişimin altında yatan toplumsal dinamikleri anlamada kritik bir rol oynayacaktır. Ayrıca kelime çağrışım testi sonrasında katılımcıların sözcükleri tercih etme ve sıralama kararlarının gerekçeleri derinlemesine görüşmelerle incelenebilir. Böylece katılımcıların bu sözcükleri ve önem derecesine göre sıralamalarını nasıl anlamlandırdıklarına ilişkin özneliği keşfeden bilgilere erişilebilir.

Teşekkür

Bu araştırma “İklim Değişikliğine Yönelik Paylaşılan Anlamlar ve Çevre Dostu Davranışlar” (SLO-2024-11047) başlıklı proje kapsamında gerçekleştirilmiştir, proje Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi tarafından desteklenmiştir.

KAYNAKLAR

Altman, I. ve Rogoff, B. (1987). World views in psychology: Trait, interactionist, organismic, and transitional approaches. D. Stokols ve I. Altman (Ed.), *Handbook of environmental psychology* içinde (ss. 7-40). Wiley.

Balarabe, U. B. ve Hamza, Y. G. (2020). Climate change: Media coverage and perspectives of climate change in Kano, Nigeria. *Journal of Energy Research and Reviews*, 6(2), 11-19. <https://doi.org/10.9734/jenrr/2020/v6i230163>

Batel, S. ve Devine-Wright, P. (2015). Towards a better understanding of people's responses to renewable energy technologies: Insights from Social Representations Theory. *Public Understanding of Science*, 24, 311-325. <https://doi.org/10.1177/0963662513514165>

Bauer, M. W. ve Gaskell, G. (2008). Social representations theory: A progressive research programme for social psychology. *Journal for the Theory of Social Behaviour*, 38(4), 335-353. <https://doi.org/10.1111/j.1468-5914.2008.00374.x>

- Bilgin, N. (2014). *Sosyal bilimlerde içerik analizi: Teknikler ve örnek çalışmalar* (3. Baskı). Siyasal Kitabevi.
- Cabecinhas, R., Lázaro, A. ve Carvalho, A. (2008). Media uses and social representations of climate change. Carvalho, A. (Ed.), *Communicating climate change: Discourses, mediations and perceptions* içinde (ss. 170-189). Universidade do Minho.
- Callaghan, P., Moloney, G. ve Blair, D. (2012). Contagion in the representational field of water recycling: Informing new environment practice through social representation theory. *Journal of Community and Applied Social Psychology*, 22, 20-37. <https://doi.org/10.1002/casp.1101>
- Castro, P. (2006). Applying social psychology to the study of environmental concern and environmental worldviews: Contributions from the social representations approach. *Journal of Community and Applied Social Psychology*, 16, 247-266. <https://doi.org/10.1002/casp.864>
- Cattaneo, C., Beine, M., Fröhlich, C. J., Kniveton, D., Martinez-Zarzoso, I., Mastrotillo, M., Millock, K., Piguet, E. ve Schraven, B. (2019). Human migration in the era of climate change. *Review of Environmental Economics and Policy*, 13(2), 189-206. <https://doi.org/10.1093/reep/rez008>
- Chang, J. J., Kim, S. H., Shim, J. C. ve Ma, D. H. (2016). Who is responsible for climate change? Attribution of responsibility, news media, and South Koreans' perceived risk of climate change. *Mass Communication and Society*, 19(5), 566-584. <https://doi.org/10.1080/15205436.2016.1180395>
- Chen, M. F. (2019). Social representations of climate change and pro-environmental behavior intentions in Taiwan. *International Sociology*, 34(3), 327-346. <https://doi.org/10.1177/0268580919832737>
- Cheng, P., Wei, J. ve Ge, Y. (2017). Who should be blamed? The attribution of responsibility for a city smog event in China. *Natural Hazards*, 85(2), 669-689. <https://doi.org/10.1007/s11069-016-2597-1>
- Dany, L., Urdapilleta, I. ve Monaco, G. L. (2015). Free associations and social representations: Some reflections on rank-frequency and importance-frequency methods. *Quality & Quantity*, 49(2), 489-507. <https://doi.org/10.1007/s11135-014-0005-z>
- de-Graft Aikins, A. (2012). Familiarising the unfamiliar: cognitive polyphasia, emotions and the creation of social representations. *Papers on Social Representations*, 21, 7.1-7.28.
- Doyle, J. (2007). Picturing the clima(c)tic: Greenpeace and the representational politics of climate change communication. *Science as Culture*, 16, 129-150. <https://doi.org/10.1080/09505430701368938>
- Dünya Sağlık Örgütü. (2020). *COP24 Özel raporu: Sağlık ve iklim değişikliği* (E. D. Evci-Kiraz, Çev. Ed.). Hermes Ofset Matbaacılık. <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/276405/9786057496713-tur.pdf> (Son erişim: 27.09.2024)
- Festinger, L. (1957). *A theory of cognitive dissonance*. Stanford University Press. <https://doi.org/10.1515/9781503620766>
- Festinger, L. ve Carlsmith, J. M. (1959). Cognitive consequences of forced compliance. *Journal of Abnormal and Social Psychology*, 58, 203-210. <https://doi.org/10.1037/h0041593>
- Forster, P. M., Smith, C., Walsh, T., Lamb, W. F., Lamboll, R., Hall, B., ... ve Zhai, P. (2024). Indicators of Global Climate Change 2023: annual update of key indicators of the state of the climate system and human influence. *Earth System Science Data*, 16(6), 2625-2658. <https://doi.org/10.5194/essd-16-2625-2024>
- Gifford, R. (2011). The dragons of inaction: Psychological barriers that limit climate change mitigation. *American Psychologist*, 66, 290-302. <https://doi.org/10.1037/a0023566>
- Glassman, W. E. ve Hadad, M. (2018) *Psikolojide yaklaşımlar* (H. Kaynak, Çev.). Nobel Akademik Yayıncılık.

Guimelli, C. (1998). Differentiation between the central core elements of social representations: Normative and functional elements. *Swiss Journal of Psychology*, 57(4), 209-224.

Guimelli, C. ve Rimé, B. (2009). Émotions et représentations sociales [Duygular ve sosyal temsiller]. P. Rateau ve P. Moliner (Ed.), *Représentations sociales et processus sociocognitifs [Sosyal temsiller ve sosyobilişsel süreçler]* içinde (ss. 165-180). Presses Universitaires de Rennes.

Höijer, B. (2010). Emotional anchoring and objectification in the media reporting on climate change. *Public Understanding of Science*, 19(6), 717-731. <https://doi.org/10.1177/0963662509348863>

IPCC. (2013). *Climate change 2013 the physical science basis: Working group I contribution to the fifth assessment report of the intergovernmental panel on climate change* [T. F., Stocker, D. Qin, G.-K. Plattner, M. Tignor, S. K. Allen, J. Boschung, A. Nauels, Y. Xia, V. Bex ve P. M. Midgley (Ed.)]. Cambridge University Press. https://www.ipcc.ch/site/assets/uploads/2018/02/WG1AR5_all_final.pdf (Son erişim: 27.09.2024)

IPCC. (2023). *Climate change 2023: Synthesis report. Contribution of working groups I, II, and III to the sixth assessment report of the intergovernmental panel on climate change* [Core writing team; Lee, H., Romero, J. vd. (Ed.)]. IPCC. <https://doi.org/10.59327/IPCC/AR6-9789291691647>

Joffe, H. (2003). Risk: From perception to social representation. *British Journal of Social Psychology*, 42, 55-73. <https://doi.org/10.1348/014466603763276126>

Jovchelovitch, S. (2002). Re-thinking the diversity of knowledge: Cognitive polyphasia, belief and representation. *Psychologie et Société*, 5(1), 121-138.

Kaşdarma, E. (2024). İklim değişikliğiyle mücadeleye etki eden psikolojik engellerin incelenmesi. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 13(1), 382-403. <https://doi.org/10.15869/itobiad.1344616>

Kay, N. ve Gaymard, S. (2021). Climate change in the Cameroonian press: An analysis of its representations. *Public Understanding of Science*, 30(4), 417-433. <https://doi.org/10.1177/0963662520976013>

Kıral Uçar, G., Gezici Yalçın, M., ve Özdemir, G. (2019). İklim değişikliği inkârının sosyal baskınlık yönelimi ve ekolojik adil dünya inancı ile ilişkisi. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(37), 739-764. <https://doi.org/10.21550/sosbilder.535560>

Leiserowitz, A. A. (2006). Climate change risk perception and policy preferences: The role of affect, imagery and values. *Climate Change*, 77, 45-72. <https://doi.org/10.1007/s10584-006-9059-9>

Leiserowitz, A., Carman, J., Buttermore, N., Wang, X., Rosenthal, S., Marlon, J. R. ve Mulcahy, K. (2021). *International public Opinion on climate change. Yale program on climate change communication*. <https://climatecommunication.yale.edu/publications/international-public-opinion-on-climate-change/4/> (Son erişim: 15.12.2024)

Lo Monaco, G., Piermattéo, A., Rateau, P. ve Tavani, J. L. (2016). Methods for studying the structure of social representations: A critical review and agenda for future research. *Journal for the Theory of Social Behaviour*, 47(3), 306-331. <https://doi.org/10.1111/jtsb.12124>

Lorenzoni, I. ve Pidgeon, N. F. (2006). Public views on climate change: European and USA perspectives. *Climate Change*, 77, 73-95. <https://doi.org/10.1007/s10584-006-9072-z>

Lorenzoni, I., Leiserowitz, A., de Franca Doria M., Poortinga, W. ve Pidgeon, N. F. (2006). Cross-national comparisons of image associations with 'global warming' and 'climate change' among laypeople in the United States of America and Great Britain. *Journal of Risk Research*, 9, 265-281. <https://doi.org/10.1080/13669870600613658>

Mambet Doue, C., Navarro Carrascal, O., Restrepo, D., Krien, N., Rommel, D., Lemee, C., ... ve Fleury-Bahi, G. (2020). The social representations of climate change: comparison of two territories exposed to the coastal flooding risk. *International Journal of Climate Change Strategies and management*, 12(3), 389-406. <https://doi.org/10.1108/IJCCSM-11-2019-0064>

- Mebane, M. E., Benedetti, M., Barni, D. ve Francescato, D. (2023). Promoting climate change awareness with high school students for a sustainable community. *Sustainability*, 15(14), 11260. <https://doi.org/10.3390/su151411260>
- Mesurado, B., Vidal, E. M. ve Mestre, A. L. (2018). Negative emotions and behaviour: The role of regulatory emotional self-efficacy. *Journal of Adolescence*, 64, 62-71. <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2018.01.007>
- Milfont, T. L. (2010). Global warming, climate change and human psychology. Corral Verdugo, V., Garcia-Cadena, C. H. ve Frias-Arment, M. (Ed.), *Psychological approaches to sustainability: Current trends in theory, research and practice* içinde (ss. 19-42). Nova Science.
- Moloney, G., Leviston, Z., Lynam, T., Price, J., Stone-Jovicich, S. ve Blair, D. (2014). Using social representations theory to make sense of climate change: What scientists and nonscientists in Australia think. *Ecology and Society*, 19(3), 19. <https://doi.org/10.5751/ES-06592-190319>
- Moscovici, S. (1963). Attitudes and opinions. *Annual Review of Psychology*, 14(1), 231-260. <https://doi.org/10.1146/annurev.ps.14.020163.001311>
- Moscovici, S. (1973). Foreword. C. Herzlich (Ed.), *Health and illness: A social psychological analysis* içinde (ss. ix-xiv). Academic Press.
- Moscovici, S. (1976). *La psychanalyse, son image et son public [Psikanaliz: İmajı ve kamusalılığı]* (2. Baskı). Paris, PUF.
- Moscovici, S. (1984). The phenomenon of social representations. R. M. Farr ve S. Moscovici (Ed.), *Social representations* içinde (ss. 3-69). Cambridge University Press.
- Moscovici, S. (1988) Notes towards a description of social representations. *European Journal of Social Psychology* 18, 211-250. <https://doi.org/10.1002/ejsp.2420180303>
- Moscovici, S. (1994). Social representations and pragmatic communications. *Social Science Information*, 33(2), 163-177. <https://doi.org/10.1177/053901894033002002>
- Nishan, K. C., Chhetri, V. T., Bhattarai, S., Subedi, S., Karki, M., Bhandari, B., ... ve Acharya, S. (2023). Climate change knowledge among the community school students of Sindhuli district of central Nepal. *Banko Janakari*, 33(1), 27-36. <https://doi.org/10.3126/banko.v33i1.49013>
- Ogunbode, C. A., Doran, R., Hanss, D., Ojala, M., Salmela-Aro, K., van den Broek, K. L., ... ve Karasu, M. (2022). Climate anxiety, wellbeing and pro-environmental action: correlates of negative emotional responses to climate change in 32 countries. *Journal of Environmental Psychology*, 84, 101887. <https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2022.101887>
- Olausson, U. (2011). We're the ones to blame: Citizens' representations of climate change and the role of the media. *Environmental Communication*, 5, 281-299. <https://doi.org/10.1080/17524032.2011.585026>
- Pörtner, H. O., Roberts, D. C., Adams, H., Adelekan, I., Adler, C., Adrian, R., Aldunce, P., Ali, E., Ara Begum, R., ... ve Tignor, M. (Ed.). (2022). Technical summary. *Climate change 2022: Impacts, adaptation and vulnerability. Contribution of Working Group II to the Sixth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change* içinde (ss. 37-118). Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/9781009325844.002>
- Reser, J. ve Swim, J. (2011). Adapting to and coping with the threat and impacts of climate change. *American Psychologist*, 66(4), 277-289. <https://doi.org/10.1037/a0023412>
- Roberto, A. J., Goodall, C. E. ve Witte, K. (2020). Raising the alarm and calming fears: Perceived threat and efficacy during risk and crisis. *Handbook of risk and crisis communication* içinde (ss. 285-301). Routledge.

Schmitt, M. T., Neufeld, S. D., Mackay, C. M. ve Dys-Steenbergen, O. (2020). The perils of explaining climate inaction in terms of psychological barriers. *Journal of Social Issues*, 76(1), 123-135. <https://doi.org/10.1111/josi.12360>

Schneider, C. R., Zaval, L. ve Markowitz, E. M. (2021). Positive emotions and climate change. *Current Opinion in Behavioral Sciences*, 42, 114-120. <https://doi.org/10.1016/j.cobeha.2021.04.009>

Seneviratne, S. I., Zhang, X., Adnan, M., Badi, W., Dereczynski, C., Di Luca, A. vd. (2021). Weather and climate extreme events in a changing climate. V. Masson-Delmotte, P. Zhai, A. Pirani, S. L. Connors, C. Péan, S. Berger vd. (Ed.), *Climate change 2021: The physical science basis. Contribution of working group I to the sixth assessment report of the intergovernmental panel on climate change* içinde (ss. 1513-1766). Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/9781009157896.013>

Smale, D. A., Wernberg, T., Oliver, E. C., Thomsen, M., Harvey, B. P., Straub, S. C., ... ve Moore, P. J. (2019). Marine heatwaves threaten global biodiversity and the provision of ecosystem services. *Nature Climate Change*, 9(4), 306-312. <https://doi.org/10.1038/s41558-019-0412-1>

Smith, N. ve Joffe, H. (2012). How the public engages with global warming: A social representations approach. *Public Understanding of Science*, 22, 16-32. <https://doi.org/10.1177/0963662512440913>

Smith, N. W. ve Joffe, H. (2009). Climate change in the British press: The role of the visual. *Journal of Risk Research*, 12(5), 647-663. <https://doi.org/10.1080/13669870802586512>

Tam, K. P. ve Chan, H. W. (2018). Generalized trust narrows the gap between environmental concern and pro-environmental behavior: Multilevel evidence. *Global Environmental Change*, 48, 182-194. <https://doi.org/10.1016/j.gloenvcha.2017.12.001>

UNDP (United Nations Development Programme). (2024). *Peoples' climate vote 2024: Results*. UNDP. <https://peoplesclimate.vote/download> (Son erişim: 13.12.2024)

Wagner, W. ve Kronberger, N. (2001). Killer tomatoes! Collective symbolic coping with biotechnology. K. Deaux ve G. Philogene (Ed.), *Representations of the social* içinde (ss. 147-164). Blackwell.

Weber E. U (2006). Experience-based and description-based perceptions of long-term risk: Why global warming does not scare us (yet). *Climatic Change*, 77, 103-120. <https://doi.org/10.1007/s10584-006-9060-3>

Werner, C. M., Brown, B. B. ve Altman, I. (2002). Transactionally oriented research: Examples and strategies. R. B. Bechtel ve A. Churchman (Ed.), *Handbook of environmental psychology* içinde (ss. 203-221). John Wiley & Sons, Inc.

Ek 1.

İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ VE ÇEVRE DOSTU DAVRANIŞLARA İLİŞKİN BİLGİ FORMU

1. Size göre iklimsel koşullar (mevsimler, hava olayları gibi) değişiyor mu?

- ☐ Evet, değişiyor
☐ Hayır, her zaman olması gerektiği gibi
☐ Kararsızım
☐ Bilmiyorum
☐ Diğer (Lütfen belirtiniz.) _____

2. Yukarıdaki soruya “Evet, değişiyor” yanıtı verdiyseniz size göre iklim hangi yönde değişiyor?

- ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐
1 2 3 4 5 6 7
Kötüye gidiyor **İyiye gidiyor**

3. “İklim değişikliği” denilince sizde uyanan duygular/hisler nelerdir?

4. İklim değişikliği ile ilgili haberlere hiç rastladınız mı?

- ☐ Evet ☐ Hayır ☐ Hatırlamıyorum

5. Yanıtınız “Evet” ise bu haberlerle ilk kez aşağıdaki hangi yollarla karşılaştınız? (Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz.)

- ☐ Televizyon ☐ Komşular
☐ İnternet/Sosyal Medya ☐ Basılı materyaller (kitap, dergi gibi)
☐ Arkadaşlar ☐ Diğer (Lütfen belirtiniz.) _____
☐ Hocalar/Öğretmenler

6. İklim değişikliğinin ne olduğunu bilmeyen birine tarif edebilir misiniz?

- ☐ Evet ☐ Hayır ☐ Diğer

7. İklim değişikliği ile ilgili ne kadar bilgi sahibi olduğunuzu düşünüyorsunuz?

- ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐
1 2 3 4 5 6 7
Hiç bilmiyorum **Çok fazla biliyorum**

8. Bilmeyen birine iklim değişikliğini anlatacak olsanız kendinizi bu konuda ne kadar yetkin hissederdiniz?

- ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐
1 2 3 4 5 6 7
Hiç yetkin değilim **Çok fazla yetkinim**

9. İklim değişikliğiyle ne düzeyde ilgilisiniz?

- ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐
1 2 3 4 5 6 7
Hiç ilgili değilim **Çok fazla ilgiliyim**

10. İklim değişikliğiyle ilgili güncel gelişmeler ne düzeyde dikkatinizi çeker?

- ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐
1 2 3 4 5 6 7
Hiç çekmez **Çok fazla çeker**

11. Gündelik konuşmalarınızda iklim değişikliği hakkında ne sıklıkla konuşursunuz?

- ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐
1 2 3 4 5 6 7
Hiç konuşmam **Çok fazla konuşurum**

12. Gündelik yaşantınızda iklim değişikliği hakkındaki bilgilere ne sıklıkla karşılaşırsınız?

- ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐
1 2 3 4 5 6 7
Hiç karşılaşmam **Çok fazla karşılaşırım**

13. İklim değişikliği ile ilgili bilimsel, felsefi ya da sanatsal bir etkinliğe daha önce gittiniz mi?

☐ Evet

☐ Hayır

☐ Hatırlamıyorum

14. Kaç kere gittiniz?

☐ Hiç gitmedim

☐ 4-7 kez

☐ 1 kez

☐ 8-11 kez

☐ 2-3 kez

☐ 12 kez ve üzeri

15. Gündelik hayatınızda iklim değişikliği ile konuları medya (televizyon, radyo, internet gibi) üzerinden ne sıklıkla takip ediyorsunuz?

☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐ 7

Hiç

Sürekli

16. Sosyal medya üzerinden iklim değişikliği ile tartışmalara ne sıklıkla takip ediyorsunuz?

☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐ 7

Hiç

Sürekli

17. İklim değişikliğiyle ilgili gelişmeler gündelik yaşantınızı ne derecede etkilemektedir?

☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐ 7

Hiç

Oldukça Fazla

18. İklim değişikliğiyle ilgili gelişmeler gündelik yaşantınızı ne yönde etkilemektedir?

☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐ 7

Çok Olumsuz

Çok Olumlu

19. İklim değişikliğinin etkilerini azaltmak konusunda gündelik yaşantınızda bir şeyler yapıyor musunuz? Yapıyorsanız neler yapıyorsunuz?

20. İklim değişikliğinin etkilerini azaltmak konusunda herhangi bir şey yapmıyorsanız, bu konuda gerekçeleriniz var mı?

21. Çevre dostu davranışlarla ilgili ne kadar bilgi sahibi olduğunuzu düşünüyorsunuz?

☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐ 7

Hiç bilmiyorum

Çok fazla biliyorum

22. Bilmeyen birine çevre dostu davranışlar hakkında bilgilendirme yapacak olsaydınız, kendinizi bu konuda ne kadar yetkin hissederdiniz?

☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐ 7

Hiç yetkin değilim

Çok fazla yetkinim

23. İklim değişikliğinin etkilerini azaltmak konusunda çevre dostu davranışlarla ne düzeyde ilgilisiniz?

☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐ 7

Hiç ilgili değilim

Çok fazla ilgiliyim

24. İklim değişikliğinin olumsuz etkilerini azaltmak için ne düzeyde çevre dostu davranışlar sergilersiniz/yaparsınız?

☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐ 7

Hiç Sergilemem

Oldukça Fazla

25. İklim değişikliğinin olumsuz etkilerini azaltmak için, eğer yapıyorsanız ne gibi çevre dostu davranışlar sergiliyorsunuz?

26. İklim değişikliğinin olumsuz etkilerini azaltmak için, herhangi bir çevre dostu davranışlar sergilemiyorsanız, sizce bunun nedenleri nelerdir?

HİYERARŞİK KELİME ÇAĞRIŞIM TESTİ

1. Lütfen, "İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ" deyince kendiliğinden aklınıza gelen ilk beş sözcüğü yazabilir misiniz?

- A _____
B _____
C _____
D _____
E _____

2. Şimdi, lütfen cevaplarınızı daha önemliden daha az önemliye doğru sıralayınız. "1" beş sözcük arasında daha önemli olanı, "5" beş kelime arasında daha az önemli olanı temsil etmektedir. Daha sonra verdiğiniz her bir cevabı ne derecede olumlu gördüğünüzü sağdaki rakamlardan uygun olan birisini [X] ile işaretleyerek belirtiniz. "-2" tamamen olumsuz, "+2" tamamen olumlu anlamına gelmektedir.

Sözcükler		Sizin için ne kadar olumlu?				
		Tamamen Olumsuz				Tamamen Olumlu
		-2	-1	0	1	2
1.						
2.						
3.						
4.						
5.						